

ELTE | BTK

ELTE BTK
Hallgatói Önkormányzat

ELTE BTK

Alkalmazott Nyelvészeti és Fonetikai Tanszék

Alkalmazott nyelvészeti diákműhely

Utak a nyelvhasználat kutatásában

2023. április 20–21.

ABSZTRAKTFÜZET

Utak a nyelvhasználat kutatásában

Az ELTE BTK Alkalmazott nyelvészeti diákműhelyének
hallgatói konferenciája

Időpont: 2023. április 20–21.

Helyszín: ELTE BTK, 1088 Budapest, Múzeum krt. 4/A

CSÜTÖRTÖK

9.00-től Regisztráció

9.30–10.00 Megnyitók

10.00–10.45 PLÉH CSABA (professor emeritus, CEU, Kognitív Tudományi Tanszék): Információs bizonytalanság és nyelvi megértés

10.45–11.00 Kávészünet

11.00–12.35 1. szekció: Nyelvi rendszer és nyelvhasználat

(elnök: VLADÁR ZSUZSA tanszékvezető habil. egy. doc., ELTE BTK)

11.00–11.20 VIRÁG NÁNDOR (SZTE): Igék szemantikai szelekciójának és tematikusszerepekiosztásának korpuszalapú vizsgálata gépi tanulás segítségével

11.20–11.40 JÁNOSI BENJÁMIN (ELTE): Lehet-e gendersemleges a német nyelv? A nem-bináris személyek nyelvi reprezentálására tett újszerű javaslatok morfológiai elemzése

11.40–12.00 DOBSA BEÁTA (UNIVERSITY OF PANNONIA): „Házam udvarát én soha el nem hagytam, mégis három ország állampolgára voltam” – avagy Beregszász és Nagyszőlős nyelvi tájképe három korszakban

12.00–12.20 BIRÓ ALEXA (SE): A *Terminologia Anatomica* újításai és relevanciája a magyar klinikai nyelvhasználatban: egy esettanulmány a zsigertan területéről

12.20–12.35 Vita

12.35–14.00 Ebédészünet

13.00–13.30 Poszterszekció: az ELTE BTK Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet diákműhelyeinek bemutatkozása (az Egyetemi Anyanyelvi Napok keretében)

14.00–15.35 2. szekció: Nyelvek, kultúrák és műfajok között

(elnök: LACZKÓ KRISZTINA habil. egy. doc., ELTE BTK)

14.00–14.20 VÁRNAI-CAVALEIRO LUCA (ELTE): A JÓ és a ROSSZ nyelvi képének kontrasztív vizsgálata az óvodás és kisiskolás korú gyermekeknek szánt lengyel és magyar népmesékben

14.20–14.40 HELLER KATA (ELTE): Road movie vs. mentális utazás. Egy dalszöveg a filmművészeti mozgásfogalmak rendszerében

14.40–15.00 GÁRDIÁN NIKOLETT (SZTE): Preferált bocsánatkérési stratégiák a kínai és a mandarin nyelvben

15.00–15.20 HARANGOZÓ RÉKA ANNA (ELTE): *Strozzapreti* vagy *papfojtó részta*? Kultúra-specifikus nyelvi elemek az olasz–magyar gasztronómiában

15.20–15.35 Vita

15.35–15.50 Kávészünet

- 15.50–17.25 3. szekció: Nyelvi változatosság**
(elnök: BODÓ CSANÁD habil. egy doc., ELTE BTK)
- 15.50–16.10 JENEI KAMILLA (ELTE): Heterográfia: a helyi beszédmódok reprezentációja írásban
- 16.10–16.30 VINCZE DÓRA (ELTE): Cigány tanulók osztálytermi megítélése. A nyelvi szocializáció, a nyelvi másság és a közösségről alkotott sztereotípiák összefüggései
- 16.30–16.50 LÁSZLÓ-SÁRKÖZI GYOPÁRKA (DE): A (SZENT) CSALÁD metaforái Albrecht Koschorke *Die Heilige Familie und ihre Folgen* c. könyvében
- 16.50–17.10 SUNTCOVA EKATERINA (SZTE): Az udmurt nyelvtervezés az oktatásban
- 17.10–17.25 Vita
- 18.00-tól Fogadás** – az Egyetemi Anyanyelvi Napok keretében, az ELTE BTK Mai Magyar Nyelvi Tanszékének zenés rendezvényével egybekötve

PÉNTEK

- 9.30-tól Regisztráció**
- 10.00–10.45 HELTAI JÁNOS IMRE (egy. docens, KRE, Magyar Nyelvtudományi Tanszék): Részvételi etnográfiai kutatások: a konvivialitás lehetőségei
- 10.45–11.00 Kávészünet**
- 11.00–12.15 4. szekció: Identitások és nyelvhasználat**
(elnök: KRIZSAI FRUZZSINA tud. munkatárs, NyKK)
- 11.00–11.20 OSZTROLUCZKI ANETT (ELTE): A tótkomlói szlovák pedagógusok nyelvhasználat, arculata, identitása
- 11.20–11.40 BORISSZA EMESE (ELTE): „A svábok, ők itt a régiek, a bortermelők” kronotoposz vizsgálata a lokális identitások nyelvi konstruálásának viszonylatában
- 11.40–12.00 HORVÁTH BALÁZS (BCE): Retúrjegy a „miénktől” az „enyémig”. A perszonalizáció vizsgálata Orbán Viktor televíziós interjúiban a személyes névmások elemzésén keresztül
- 12.00–12.15 Vita
- 12.15–13.20 Ebédészünet**
- 13.20–14.35 5. szekció: Pszichológiai szemlélet a nyelvhasználat kutatásában**
(elnök: KALÓ ZSUZSA tanszékvezető habil. egy. doc., ELTE PPK)
- 13.20–13.40 ILEA IZABELLA (PTE): Milyen egy sikeres pitch? A *Cápák között* c. műsor narratív pszichológiai elemzése
- 13.40–14.00 NYIRI BALÁZS (ELTE): Az ismerkedéstől való félelem – a kommunikációs szorongás új altípusa

- 14.00–14.20 SZÉCSI PÉTER (ELTE): A pénzügyi szűkösséggel kapcsolatos szavak kognitív képességre gyakorolt hatásai
- 14.20–14.35 Vita
- 14.35–14.50 Kávészünet**
- 14.50–16.05 6. szekció: Nyelvi befolyásolás és manipulatív nyelvhasználat**
(elnök: LADÁNYI MÁRIA professor emeritus, ELTE BTK)
- 14.50–15.10 NAGY ROLAND (COMENIUS EGYETEM): A hírekben rejlő befolyásolási szándék kiszűrése a szövegnyelvészet eszközeivel
- 15.10–15.30 KOVÁCS PÁL (SZTE): Az implicit jelentésalkotás szerepe összeesküvés-elméletek internetes szövegeiben
- 15.30–15.50 BIRÓ RÓBERT – RUBNER ANNA (SZTE): A manipuláció vizsgálata interkulturális közegben. Magyar és spanyol nyelvű reklámok összehasonlítása
- 15.50–16.05 Vita
- 16.05–16.15 Zárszó**

Plenáris előadások

Részvételi etnográfiai kutatások: a konvivialitás lehetőségei

Heltai János Imre

A rasszizált kétnyelvűek a világ minden táján marginalizált helyzetben vannak. Délkelet-Európában a kétnyelvű romák milliói osztoznak ebben a tapasztalatban. Az előadás azzal a kérdéssel foglalkozik, hogy a nyelvi részvétel (*linguistic citizenship*) koncepcióján alapuló részvételi kutatások hogyan járulhatnak hozzá a marginalizáció csökkentéséhez. A nyelvi részvétel koncepciója az egyes nyelvek támogatása helyett a beszédmódok sokféleségéből kiinduló társas cselekvések vizsgálatára koncentrál (Stroud 2015: 22–26). Lehetőséget kínál arra, hogy megfigyeljük, a beszélők hogyan válogatják és értelmezik nyelvi erőforrásaikat, hogyan manővereznek az őket a mindennapokban körülvevő identitáskérdések közepette, hogyan szereznek, szerezhetnek ezekkel hozzáférést társadalmi erőforrásokhoz úgy, hogy átértelmezzék saját lehetőségeiket.

A KRE transzlingváló kutatócsoportjának jelenleg futó projektjében nem az egyetemi résztvevők figyelik meg más emberek beszédmódjait, hanem egy workshopsorozatot szervezve egyetemi és nem egyetemi résztvevők együtt tesznek megfigyeléseket, együtt értelmezik azokat, sőt kísérletet tesznek azok közös publikálására is. Ezt a tevékenységi formát részvételi etnográfiai kutatásnak nevezzük (Schubotz 2020). Kutatási helyszínünkön kétnyelvű roma és egy nyelvű nem roma polgárokkal működünk együtt, keresve a konvivialitás (Rampton 2015), azaz az együttműködésen, egymás tiszteletben tartásán és megismerésén alapuló együttélés lehetőségeit. Az előadás a pillanatelemzés módszerét (Li 2011) alkalmazza a műhelybeszélgetések megértéséhez. A tapasztalatok azt mutatják, hogy a rasszizált társadalmi szerepek még a kutatócsoporton belül is meghatározzák a kapcsolatokat, és csak a konviviálisnak tekinthető gyakorlatok egy része alkalmas arra, hogy felülírja ezeket.

Irodalom

- Li, Wei 2011. Moment analysis and translanguaging space: Discursive construction of identities by multilingual Chinese youth in Britain. *Journal of Pragmatics* 43/5: 1222–1235. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2010.07.035>
- Rampton, Ben 2015. Conviviality and phatic communion? *Multilingual Margins* 2/1: 83–91. <https://doi.org/10.14426/mm.v2i1.59>
- Schubotz, Dirk 2020. Group discussion methods in participatory research. In: Schubotz, Dirk: *Why and How to Involve People in Research?* Sage Publications. 148–182. <https://doi.org/10.4135/9781529799682>
- Stroud, Christopher 2015. Linguistic Citizenship as Utopia. *Multilingual Margins* 2/2: 20–37. <https://doi.org/10.14426/mm.v2i2.70>

Információs bizonytalanság és nyelvi megértés

Pléh Csaba

Előadásomban arra szándékozom rámutatni, hogy a magyar nyelv esetében az információelméleti megközelítés is kiemelten fontos a szófelismerés, a morfológiai és mondattani feldolgozás, valamint a szótári keresés tekintetében az olyan hagyományosabb tényezők mellett, mint a lineáris elhelyezkedés, az alaktani felbontás és a mondattaniszerep-elemzés.

Több korábbi vizsgálatunk a nyelvi leírás különböző szintjein mutatta be az entrópia jelentőségét a magyar nyelv feldolgozásában. Ennek alapján javaslok egy spekulatív modellt, mely a feldolgozás statisztikai és „nyelvtani” tényezőit egyszerre kezelő kettős modellek közé illeszkedik. A megértés egyszerre jelenti a bizonytalanság redukcióját és a „tartalmak kiszámítását”.

Hallgatói előadások

**A *Terminologia Anatomica* újításai és relevanciája
a magyar klinikai nyelvhasználatban:
Egy esettanulmány a zsigertan területéről**

Bíró Alexa

Az 1998-ban megjelent *Terminologia Anatomica* a latin anatómiai nevek nemzetközileg elfogadott és orvosi egyetemeken oktatott listája. A jelen kutatás a 2019-ben megjelent, majd nemzeti véleményezések után 2020-ban az IFAA (International Federation of Associations of Anatomists) által elfogadott második kiadás újításait vizsgálja a zsigertan témájában, különös tekintettel arra, hogy mennyire indokoltak az eszközölt változtatások, illetve, hogy a változtatásoknak milyen hatásai vannak a magyarországi klinikai nyelvre.

A kutatás során az 1998-as *Terminologia Anatomica* zsigertani megnevezései kerültek manuálisan összehasonlításra a második kiadással. Az így gyűjtött, változásokon átesett megnevezéseket elemeztem kézi elemzéssel és a SketchEngine nevű nyelvtechnológiai szoftver használatával, a klinikai nyelvhasználat vizsgálatának céljából. Az elemzéshez a Szaknyelvi Intézet számára kutatási célból gyűjtött 298.470 szövegszó terjedelmű adatbázist használtam, amely a Semmelweis Egyetem klinikáiról származó autentikus, anonimizált ambuláns lapokat és zárójelentéseket tartalmazza egyben, ezek száma összesen megközelítőleg 520 darab.

A kutatás egyik fontos felismerése, hogy a *Terminologia Anatomica* új kiadása törekszik a latin grammatikának megfelelő szerkezetek helyreállítására. Ez fellelhető abban, hogy visszaállítják a megnevezésekben a birtokos szerkezetet az angolban gyakoribb minőségjelzős szerkezetek helyett, illetve a görög ragozások helyett a latin kerül használatra. Példa erre a jelenségre a korábban minden izom előtti *musculus* megnevezés elhagyása a főnévként szereplő izmok esetében. Megfigyelhetők még megváltozott megnevezések is, például a latin *os* homonima helyett a görög *stoma* használata 'száj' jelentésben. Bizonyos korábban használt következetlen vagy hibás megnevezések javításra kerültek. Ezenkívül az új kiadásban a korábbihoz képest jelentősen több eponima fordul elő. A magyarországi klinikai nyelvhasználattal összevetve az látszik, hogy az ajánlott megnevezések meghonosodása várhatóan lassan fog történni, a klinikum nem vagy hosszú idő után követi a nemzetközi anatómiai nevekben eszközölt változtatásokat, a nyelvhasználata sokszor inkonzisztens, és favorizálja a szerzői nevek és helyenként az angol rövidítések használatát (Varga et al. 2021, Fogarasi 2016).

Összességében az új kiadás bevezet néhány kívánatos változtatást, de a jövőben további felülvizsgálatra lehet szükség (Chmielewski 2019). Bár az anglicizmusok kerülése egységesíti a nyelvezetet, nincs összhangban azzal, hogy a tudomány mennyire az angol nyelv köré összpontosul. Az eponimák ismertetése jól reprezentálja a klinikai nyelvhasználatot, azonban ezek elhagyása kívánatos lenne az orvosi nyelvhasználat szempontjából (Woywodt–Matteson 2007).

Forrás

FIPAT. *Terminologia Anatomica*. 2nd ed. FIPAT.library.dal.ca. Federative International Programme for Anatomical Terminology, 2019.

Irodalom

Chmielewski, Piotr P. 2020. New Terminologia Anatomica highlights the importance of clinical anatomy. *Folia Morphologica* 79/1: 15–20.

Fogarasi Katalin 2016. Anatómiai terminusok használatának problémái látletei sérülésleírásokban. In Reményi Andrea Ágnes – Sárdi Csilla – Tóth Zsuzsa (szerk.): *Távlatok a mai magyar alkalmazott nyelvészetben*. Budapest. 322–332.

Varga Éva K. – Zimonyi Ákos – Barta Andrea 2021. Difficulties of unifying international anatomical nomenclature. In Roche, Christophe (ed.): *Terminologie & Ontologie: Théories et Applications*. Chambéry. 63–80.

Woywodt, Alexander – Matteson, Eric 2007. Should eponyms be abandoned? Yes. *British Medical Journal* 335/7617: 424–424.

A manipuláció vizsgálata interkulturális közegben: Magyar és spanyol nyelvű reklámok összehasonlítása

Biró Róbert – Rubner Anna

Az interkulturális pragmatikai kutatások egyre erősödő irányt képviselnek a nyelv- és kultúratudományi kutatásokon belül. Előadásunkban magyar és spanyol nyelvű reklámokat hasonlítunk össze pragmatikai, illetve (inter)kulturális szempontok alapján – ezzel igyekszünk hozzájárulni az interkulturális pragmatikai kutatások új eredményeihez. Kutatásunk egyik fontos alapja Árvay és Kashyap (2017) vizsgálata, amely indiai, magyar és amerikai sajtóreklámok összehasonlítását végezte el.

A kutatásunk elméleti alapja a manipulációelmélet. A befolyásolás során a kommunikátor arra törekszik, hogy megváltoztassa a befogadó egy kialakult véleményét vagy létrehozzon egy újat (Árvay 2003). A manipuláció a befolyásolás egyik típusa, amelynek során a kommunikátor nem fedi fel valódi szándékát (Árvay 2003), így a befolyásoló szándék csak kognitív szinten valósul meg. A reklámok a befolyásolási technikákat tekintve speciálisak (Sas 2018): a szakirodalomban megoszlanak a vélemények arról, hogy manipulatívak-e vagy sem.

Hipotézisünk szerint a reklámok képesek tükrözni egy adott ország vagy térség kultúráját. Ebből adódóan a különböző kultúrákból származó hirdetések vagy reklámok összehasonlítása előremutató lehet az interkulturális pragmatika szempontjából. Ezek alapján fogalmaztuk meg kutatási kérdéseinket:

1. Milyen verbális befolyásolási stratégiákat tartalmaznak a spanyol nyelvű reklámok?
2. Milyen hasonlóságok és különbségek vannak a magyar és a spanyol nyelvű reklámkorpusz manipulációsstratégia-készletében?
3. Ha kimutatható szignifikáns különbség a stratégiákat illetően, magyarázható-e ez a magyar–spanyol kulturális eltérésekkel?

Az előadásunk alapját képező kutatáshoz egy saját korpuszt használtunk. A szakirodalomban már korábban feltárt manipulációs stratégiákat elemeztük az említett korpuszon, majd az elemzések összevetését követően igyekszünk választ adni a 3. kutatási kérdésünkre. Ehhez kiindulópontként elsősorban Hofstede (1980) kulturális dimenziói szolgálnak. A vizsgálati korpusz összeállításában a legfontosabb szempontunk az volt, hogy a korpuszba bekerülő reklámok tematikájukban teljes mértékben azonosak, terjedelmükben pedig minél inkább hasonlóak legyenek. A kulturális jegyek összevetésében segítségünkre volt például Hidasi (2007) munkája, valamint spanyol anyanyelvi beszélők is.

Távlati céljaink között szerepel a kutatás kiterjesztése egyrészt (i) nagyobb korpuszra, valamint (ii) más nyelvek és kultúrák reklámjaira is. Jelen előadásunkban a 20 reklámot tartalmazó korpusz alapján levont következtetéseket ismertetjük.

Irodalom

- Árvay Anett 2003. A manipuláció és a meggyőzés pragmatikája a magyar reklámszövegekben. *Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 20: 11–35.
- Árvay Anett – Kashyap, Rishika 2017. *Meggyőzés és manipuláció indiai sajtóreklámokban*. Szóbeli közlés (konferenciaelőadás).
- Hidasi Judit 2007. *Kultúrák, kontextusok, kommunikáció*. Perfekt Zrt. Budapest.
- Hofstede, Geert 1980. *Culture's Consequences. International differences in Work-Related Values*. Beverly Hills.
- Sas István 2018. *Reklám és pszichológia a webkorszakban*. Kommunikációs Akadémia Kft. Budapest.

„A svábok, ők itt a régiiek, a bortermelők” kronotoposz vizsgálata a lokális identitások nyelvi konstruálásának viszonylatában

Borissza Emese

Előadásomban a bakonyszücsi lokális és interakciós pozíciókat vizsgálom. Kutatásommal a nyelvészeti fókuszú identitáskutatások diskurzusához kapcsolódom, a kis lélekszámú településen belüli mikroközösségek strukturálódásának oldaláról közelítve meg a kérdéskört. Előadásomban a település életében meghatározó közösségek közül a *Szőlőhegy* közösségét, valamint a *hegyi ember* identitás nyelvi konstruálását mutatom be.

A vizsgálat során felhasználtam a szociolingvisztika társas-konstruktivista irányzatának szemléletét és módszereit, a térelmélet néhány megközelítését, illetve a kronotoposz fogalmát. Ezeket alapul véve a kutatás során abból indultam ki, hogy az identitások kontextusokba ágyazódnak, viszonyrendszert alkotva a különböző kommunikációs gyakorlatokat meghatározó tér-idő koordinátákkal (De Fina 2019: 193). A kronotoposz időket és identitásokat kapcsol össze forgatókönyvekkel, normatív viselkedési formákkal és értékekkel (Blommaert 2018).

Az adatok feldolgozása során kvalitatív és kvantitatív módszereket is alkalmaztam. Az adatok forrásai: a Pápai járásban végzett terepmunka (2022. júl. 3–8.) során kitöltött 21 kérdőív és a Bakonyszücsön élőkkal készített félig strukturált interjúk felvételei (6 interjú, ~7,5 órányi nyelvi anyag). Az interjúban a résztvevők személyes kötődéseit feltáró, valamint a falu közösségi színtereihez kapcsolódó kérdéskörök szerepeltek. A kutatásom fő eleme az interjúk tartalmának elemzése; a kérdőív adataiból származó következtetések kiegészítő jellegűek. A tartalomelemzéshez az identitáskonstruálás Mary Bucholtz és Kira Hall (2005) által bemutatott legfontosabb, vizsgálati szempontként alkalmazható jellegzetességeit alakítottam át a saját kutatásom célkitűzéseivel összefüggésben. A kutatási kérdéseim a következők:

1. A Szőlőhegyről való diskurzus során, interjúhelyzetben hogyan szerveződik a résztvevők önpozicionálása a közösségi szintéren?
2. Milyen értékek és identitások kapcsolódnak a Szőlőhegy témaköréhez?
3. Miért tekinthető a Szőlőhegy kronotoposznak?

Kutatásom konklúziója, hogy 1) a bakonyszücsi közösségben a Szőlőhegyről való diskurzus során a nyelvi kifejezőeszközök használata által konstruálódó Szőlőhegy mint kronotoposz meghatározza a helyi identitást, és a közösségformálódásnak aktora és indikátora, valamint hogy 2) a falu közössége jól körülhatárolható értékeket kapcsol a szőlőhegyi közösséghez. A vizsgálat lehetőséget ad annak feltárására, hogy milyen tér-idő dimenziók kapcsolódnak össze az adott lokális identitások színterén. Az általam használt keret lehetővé teszi azt, hogy a jelenséget a

kronotoposz fogalmával összefüggésben lehessen vizsgálni, és szisztematikusan elemezhetőek legyenek az egy-egy közösség életében meghatározó identitások konstruálásának nyelvi gyakorlatai.

Irodalom

- Blommaert, Jan 2018. Are chronotopes helpful? *Working Papers in Urban Language & Literacies* 243: 2–9.
- Bucholtz, Mary – Hall, Kira 2005. Identity and interaction: a sociocultural linguistic approach. *Discourse Studies* 7/4–5: 585–614.
- De Fina, Anna 2019. 11. Insights and Challenges of Chronotopic Analysis for Sociolinguistics. In: Sjaak Kroon – Jos Swanenberg (eds.): *Chronotopic Identity Work. Multilingual Matters*. Bristol, Blue Ridge Summit. 190–200.

**„Házam udvarát én soha el nem hagytam, mégis három ország
állampolgára voltam”
– avagy Beregszász és Nagyszőlős nyelvi tájképe három korszakban**

Dobsa Beáta

Napjaink egyik népszerű kutatási témája a nyelvészek körében a nyelvi tájkép, vagyis a vizuális nyelvhasználat kutatása, vizsgálata, elemzése, hogy hogyan is jelenik meg egy nyilvános térben a nyelv (Csernicskó 2016). Ezeket „a nyelvi-tájkép-elemzéseket egyre több tudományterületen alkalmazzák”. A módszer segítségével betekintést nyerhetünk a vizsgált plakátok, feliratok, fotók, dokumentumok (stb.) hátterébe, illetve magyarázatot kaphatunk arra, hogy milyen motiváció, ideológiai háttér vagy éppen hatalmi harc húzódhat meg a vizsgált anyagok mögött (Hires-László 2018: 193).

E kutatási terület körülhatárolását és a *nyelvi tájkép* terminus megalkotását egy ismert kanadai szociálpszichológus pároshoz kötjük: Landry és Bourhis mondta ki elsőként, hogy egy adott területen, régió vagy agglomeráción belül a köztéri útjelzéseken, hirdetőtáblákon, utca neveken, kereskedelmi feliratokon és kormányzati épületeken megjelenő nyelvi elemek összességét, legyen az magán vagy publikus felirat, nyelvi tájképnek nevezzük (Laundry–Bourhis 1997). Először azt vizsgálták, hogy a vizuálisan is megragadható többnyelvű szociolingvisztikai valóságban hogyan jelenítődnek meg és értelmeződnek a különböző kisebbségek nyelvei. A nyelvi tájképek egyik bázisát a feliratok és táblák nyelvi elemeinek értelmezése adja – ezek jelentésalapú, kvalitatív szempontú vizsgálatát Scollon és Scollon (2003) tanulmánya alapozta meg, így a képelemzés az ilyen típusú kutatások szerves részévé, főként a többnyelvű elrendezések leírásának egyik fontos elemévé nőtte ki magát.

Az elmúlt években Kárpátalján is egyre több kutatás született a nyelvi tájképek vonatkozásában (l. pl. Beregszászi 1995–1996, 1997, 2005, Csernicskó 2016a, 2016b, Hires-László 2015, 2018), melyek górcső alá vették többek között az adott kutatási terület etnicitásbeli megoszlását, kétnyelvű írásbeliségét vagy hivatali nyelvhasználatát. Ugyanakkor a vizuális nyelvhasználatra fókuszáló, összehangolt, átfogó vizsgálatok éppúgy hiányoznak, mint a több városra kiterjedő összehasonlító elemzések.

Kutatásom során két kárpátaljai kisváros, Beregszász és Nagyszőlős nyelvi és identitásbeli megjelenését vizsgálom három meghatározó korszakban: egyrészt a terület háború előtti és jelenkori nyelvi tájképét, másrészt a Szovjetunió idején és az csehszlovák időkben keletkezett anyagokat elemezve.

S hogy miért pont erre a két város, és mi köti össze Beregszászt és Nagyszőlőst azon kívül, hogy egy ország városai? E két kárpátaljai település múltját és részben a jelenét is összefűzi az etnikai és vallási sokszínűségük és a határmenti mivoltuk. A határmentiség nemcsak földrajzi értelemben fontos, hanem elsősorban abból a szempontból, hogy ezen városok sok évszázadon keresztül etnikai, kulturális

határmezsgyén feküdtek: ahol a lakók voltak Magyarország és Csehszlovákia állampolgárai, de még a Szovjetunió munkásai is, illetve ahol a kereszténység két nagy ágának (katolicizmus, ortodoxia) követői éltek egymás mellett, és hosszú ideig jelen voltak a jelentős kulturális értékeket felmutató zsidó közösségek is.

Ez a folyamatos változás a különböző korszakokból ránk maradt dokumentumok és fotók elemzésével is kimutatható. Előadásomban azt mutatom be, hogy mi módon jeleníthetők meg kordokumentumok és fényképek segítségével az említett terület politikai és nyelvi viszonyaiban bekövetkező átalakulások. A vizsgált anyagok szemiotikai jellemzőinek tanulmányozása során hasznos információkról szerezhetünk tudomást a közösség „helyzetéről, hierarchikus viszonyai (át)alakulásáról” (Csernicskó 2016b: 50).

Választásomat a témakör aktualitása indokolja. A nyelvi tájkép történeti szempontú elemzése, a változatosság és a változás megragadása olyan kutatási irány lehet, amely segíthet értelmezni a vizsgált közösségben végbemenő társadalmi, politikai, gazdasági és nyelvi folyamatokat, melyek a 2022 februárjában kirobbanó orosz–ukrán konfliktus következtében „fokozottan” figyelhetőek meg jelenleg is Kárpátalján.

Irodalom

- Bartha Csilla – Laihonen, Petteri – Szabó Tamás Péter 2013. Nyelvi tájkép kisebbségben és többségben: Egy új kutatási területről. *Pro Minoritate* 2013/3: 13–28. <http://www.prominoritate.hu/folyoiratok/2013/ProMino-1303-02-bartha-laihonen-szabo.pdf>
- Beregszászi, Anikó 1995–1996. Language Planning issues of Hungarian Place-names in Subcarpathia. *Acta Linguistica Hungarica* 43: 373–380.
- Beregszászi Anikó 1997. Magyar helységnevek Kárpátalján (1988–1995). *Forrás* 5: 104–108.
- Beregszászi Anikó 2005. „Csata” a szimbolikus térért, avagy a látható/láthatatlan anyanyelv. In: Beregszászi Anikó – Papp Richárd (szerk.): *Kárpátalja. Társadalomtudományi tanulmányok*. MTA Etnikai-nemzeti Kisebbségkutató Intézet – II. Rákóczi Ferenc Kárpátaljai Magyar Főiskola. Budapest–Beregszász. 158–163.
- Blommaert, Jan 2013. Ethnography, superdiversity and linguistic landscapes: *Chronicles of complexity*. Multilingual Matters. Bristol.
- Csernicskó István 2016a. A dinamikusan változó nyelvi tájkép: Kárpátalja példája. *Acta Humana: Hungarian Centre for human rights publications* III/3: 91–105.
- Csernicskó István 2016b. A változás megragadása a nyelvi tájképben: Kárpátalja példája. *Magyar Nyelv* 112/1: 50–62.
- Hires-László Kornélia 2015. Nyelvi tájkép és etnicitás Beregszászon. In: Márku Anita – Hires-László Kornélia (szerk.): *Nyelvoktatás, kétnyelvűség, nyelvi tájkép*. Auditor-Shark. Ungvár. 160–185.
- Hires-László Kornélia 2018. Nyelvi tájkép és turizmus Beregszászon. In: Tódor Erika-Mária – Tankó Enikő – Dégi Zsuzsanna (szerk.): *Nyelvi tájkép, nyelvi sokszínűség. Nyelvhasználat, nyelvi tájkép és gazdasági élet* I. Scientia. Kolozsvár. 194–209.

- Lagzi Gábor 2016. *Városok a határon. Wrocław, L'viv és Vilnius multikulturalizmusa a múltban és a jelenben*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Landry, Rodrigue – Bourhis, Richard 1997. Linguistic landscape and ethnolinguistic vitality. *Journal of Language and Social Psychology* 16: 23–49.
- Scollon, Ron – Scollon, Suzie Wong 2003. *Discourses in place. Language in the material world*. Routledge. London.

Preferált bocsánatkérési stratégiák a mandarin és a magyar nyelvben

Gárdián Nikolett

Kutatásom tárgya a kínai és magyar anyanyelvű beszélők által alkalmazott bocsánatkérési stratégiák összehasonlító vizsgálata a társadalmi hierarchia és a szociális távolság tükrében.

A kínai bocsánatkérésekre vonatkozó korábbi kutatások nagy részének fókuszában a más nyelvekkel való összehasonlítás állt, így a népszerűbb nyelvekkel (pl. angol, orosz) több kontrasztív vizsgálat is született. A mandarin bocsánatkérő stratégiák működését önállóan vizsgáló kutatások száma ezekhez képest kevesebb, eredményeik az eltérő vizsgálati szempontok miatt nem mindig összehasonlíthatók.

A magyar bocsánatkérési stratégiákról már készültek intralingvális és kontrasztív vizsgálatok, azonban mind ez idáig a magyar és a kínai nyelvben megvalósuló stratégiák párhuzamos vizsgálatára még nem került sor.

Jelen kutatás a két nyelvben egyszerre vizsgálja a bocsánatkérési stratégiákat egy diskurzuskiegészítő teszt (DCT) segítségével. A teszt szituációi a CCSARP (Cross-Cultural Speech Act Realization Project) vizsgálat alapján készültek. A kutatásban 40 kínai és 40 magyar anyanyelvű egyetemi hallgató válaszait elemzem, a bocsánatkérés klasszifikálására alkalmazott egyik legrégebbi modell, az Olshtain–Cohen-féle modell kiegészített változatára támaszkodva. Az elemzés során olyan szociopragmatikai faktorokra fókuszálok, mint a sértés intenzitásának mértéke, a felek közötti státuszkülönbség és a felek közötti távolság.

A kutatási eredmények azt mutatják, hogy a kínai bocsánatkérési stratégiák alkalmazását egyrészt erősen meghatározza a szituáció, másrészt a beszélgetőtárs tekintélyének mértéke, illetve a nagyobb státuszbeli eltérés. A hatalmi távolság a magyar bocsánatkérési stratégiák esetén is szignifikáns tényező. A mandarin beszélők többféle bocsánatkérési mód kombinációját használják akkor, ha a beszélgetőtárs magasabb státuszú, vagy a sértés mértéke erősebb, preferált bocsánatkérési módjaik között pedig nagyobb arányban szerepelnek ilyenkor olyan stratégiák, amelyek a magyarok között is népszerűek ezekben a szituációkban (pl. kárpótlás felajánlása, a szégyenérzet kifejezése, ígéret a vétség jövőbeli elkerülésére).

Jelen kutatás kvantitatív és kvalitatív jellegű: először összehasonlítom a preferált stratégiák arányát, majd ezeket összevetem a két nyelv bocsánatkérési stratégiáira vonatkozó korábbi kutatási eredményekkel. Mindkét nyelv esetében kitérek a válaszokat befolyásoló nyelv- és társadalomspecifikus jelenségekre is.

Céлом, hogy eredményeimmal hozzájáruljak a témához kapcsolódó nemzetközi diskurzushoz, és hogy a hazai kutatásokat a kínai nyelvhasználattal kapcsolatos pragmatikai szempontokkal bővítssem. Eredményeim fontosak lehetnek mind interlingvális, mind intralingvális szempontból, illetve a kínai és a magyar mint idegen nyelv oktatásában.

Irodalom

- Blum-Kulka, S. – Olshtain, E. 1984. Requests and Apologies: A Cross-Cultural Study of Speech Act Realization Patterns (CCSARP). *Applied Linguistics* 5: 196–213.
- Németh M. V. 2017. Bocsánatkérési stratégiák a magyar nyelvben. *SZKHOLION* 2017/1: 65–77.
- Olshtain, E. – Cohen, A. 1983. Apology: A speech act set. In: Wolfson, N. – Judd, E. (eds.): *Sociolinguistics and Language Acquisition*. Newbury House. New York. 18–35.
- Suszczyńska, M. 1999. Apologizing in English, Polish and Hungarian: Different languages, different strategies. *Journal of Pragmatics* 31: 1053–1065.
- Szili K. 2003. Elnézést, bocsánat, bocs. A bocsánatkérés pragmatikája a magyar nyelvben. *Magyar Nyelvőr* 127: 292–307.
- Tsai, P. C. 2000. *A study of the speech act of apology in Chinese*. MA thesis. National Tsing Hua University. Taiwan.

Strozzapreti vagy papfojtó tészta? **Kultúraspecifikus nyelvi elemek az olasz–magyar gasztronómiában**

Harangozó Réka Anna

Kutatásomban a kultúraspecifikus nyelvi elemek egy csoportját, az olasz gasztronómia kulturálisan kötött kifejezéseinek, ételneveknek különböző megjelenési formáit vizsgálom magyar nyelvi és kulturális közegben, budapesti éttermek étlapjain. Az ételnevek „fordításánál” alkalmazott stratégiákat, átváltási műveleteket veszem sorra, és a választás mögött meghúzódó döntésekre keresek magyarázatot.

Az egyes nyelvek más nyelvektől eltérő nyelvspecifikus vonásai közül azokat tekinthetjük kultúraspecifikusnak, amelyeknél a kulturális meghatározottság egyértelműen megállapítható, ellenkező esetben az adott sajátosságot csak véletlenszerű, nyelvspecifikus vonásként értelmezhetjük (vö. Mujzer-Varga 2007, Heltai 2013, Klaudy 2013). A gasztronómia szerves része egy-egy kultúrának, így annak kifejezései is lehetnek nem pusztán nyelvi, hanem kulturálisan is kötöttek. A kulturális aszimmetria átváltási műveletek alkalmazásának szükségességét vonja maga után, melyek az idegen szóként történő átvételtől az adaptációig egy skálán helyezhetők el (vö. Mujzer-Varga 2009, Fábíán 2013).

Hipotézisem szerint az átváltási művelet kiválasztása tudatos döntés eredménye, és egy-egy ételnév esetében a prototípuselv szerinti kategorizáció fontos szempont, azaz a gyakoribb előfordulású, ismertebb idegen nyelvű kifejezések megmaradhatnak idegen vagy jövevényszóként, a kevésbé ismertek esetében pedig átváltási műveletet vagy fordítást alkalmaznak. Például a *mozzarella* lexéma minden vizsgált esetben megmarad eredeti alakjában, a *ricotta* lexéma viszont gyakran a felettes kategóriával együtt szerepel *ricotta sajtként*. A felettes kategória megnevezése magyarázat, az azonosítást szolgálja, azaz arra utal, hogy a *ricotta* sajtfajta kevésbé ismert.

A menükön megjelenített nyelvek dominanciájában meghatározó egy-egy étterem lokációja, profilja és célközönsége, a két vizsgált nyelven kívül a menükön legtöbbször az angol nyelvvel találkozhatunk. Vizsgálatomban sorra veszem az étlapokon megjelenő nyelveket, de az átváltási műveleteket csak olasz–magyar viszonylatban vizsgálom. Kutatásomban példákat hozok a szakirodalom különböző műveleteire, illetve csoportosítom a korpuszban szereplő éttermeket aszerint, hogy melyik nyelvet részesítik előnyben és hogyan, illetve hogy megjelennek-e más nyelvek is az étlapjaikon.

Korpuszomat harminc budapesti étterem étlapja alkotja. A választás legfőbb kritériuma az olasz identitás, az olasz kultúra és nyelv sajátosságainak vizsgálhatósága, a megjelenített célnyelvi, magyar nevek összevethetősége az eredeti olaszszal. A konkrét elemzés manuálisan történt az étlapok szövegének vizsgálatával, az alkalmazott átváltási stratégiák megjelölésével.

A többnyelvű étlapoknak az interkulturális kommunikációban kiemelt szerepe van, esetükben a kommunikáció sikeressége attól függ, hogy mennyire válik egyértelművé, hogy az adott étel nevéhez milyen denotátum tartozik. Az egyértelmű azonosíthatóság és a nyelvi, kulturális identitás megőrzése szembenállást eredményezhet, hisz az ételek is eltérő mértékben ismertek egy másik kulturális közegben, ennek megfelelően nem ugyanazt az átváltási stratégiát alkalmazzák.

Kutatásomban a gasztronómia reálialexémáit vizsgálom, arra keresem a választ, hogy milyen módokon lehet egy-egy kulturálisan kötött kifejezést adaptálni egy másik nyelvi és kulturális közegben úgy, hogy az eredeti jelentés minél inkább megőrződjön.

Irodalom

- Fábián Zsuzsanna 2013. Reáliák a kétnyelvű szótárban régen és ma: megfigyelések és következtetések. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Reáliák a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 61–72.
- Forgács Erzsébet 2004. Reáliák és fordításuk Garaczi László műveiben. *Fordítástudomány* 6/2: 38–56.
- Hajdú Mihály 2003. *Általános és magyar névtan*. Osiris Kiadó. Budapest.
- Heltai Pál 2013. Kultúraspecifikus kifejezések és reáliák. *Fordítástudomány* 15/1: 32–54.
- Klaudy Kinga 1997. *A fordítás elmélete és gyakorlata. Angol, német, francia, orosz fordítás-technikai példatárral*. Scholastic Kiadó. Budapest.
- Klaudy Kinga 2013. Nyelvi és kulturális aszimmetria a reáliák fordításában. In: Bárdosi Vilmos (szerk.): *Reáliák a lexikológiától a frazeológiáig. Értelmezések és fordítási kérdések*. Tinta Könyvkiadó. Budapest. 85–91.
- Mujzer-Varga Krisztina 2007. A reáliafogalom változásai és változatai. *Fordítástudomány* 9/2: 55–84.
- Mujzer-Varga Krisztina 2009. *Honosítás és idegenítés Örkény Egyperces novelláinak fordításaiban*. Doktori értekezés tézisei. ELTE BTK. Budapest.
- Takács Boróka 2015. A lefordíthatatlan fordítása. Magyar étel- és italnyelvek finn és észti fordításai. *THL2* 1–2: 160–172.

Road movie vs. mentális utazás: Egy dalszöveg a filmművészeti mozgásfogalmak rendszerében

Heller Kata

A road movie-k vagy road filmek az elmúlt évtizedek amerikai filmművészetében jelentek meg, bár műfaji előzményként tekinthetünk minden utazással kapcsolatos irodalmi művet: a bibliai *Exodustól* egészen James Joyce *Ulysses* c. munkájáig (Morris 2003, Hurault-Paupe 2014). Az 1970-es évben jelenik meg először a fogalom *road picture*-ként, s azóta – a központi elemet, az úton-lenni érzést kiemelve – road movie-ként hivatkozhatunk rá (Hurault-Paupe 2014). A műfaj azonban továbbra is az Egyesült Államokban a leginkább elterjedt, míg az európai filmművészetben a road movie fogalma átalakult, s a mentális utazás film vált hangsúlyossá (Benke 2020). Ebben az esetben a filmben zajló események nem önmagukban az úton-lenni érzést emelik ki, hanem a protagonista emlékeiben újra megteremtődő utazásélményt hangsúlyozzák (Lénárd-Bella 2019). A magyar filmművészetben ez az emlékezés általánosságban a kommunikatív emlékezet keretében történik a Kádár-korszak alatt és után is, ámbár találunk példákat a személyes emlékezetben létrejövő mentális utazásra is: ilyen például Huszárik Zoltán *Szinbád* (1970) c. filmje vagy Szabó István *Szerelmesfilm* (1970) c. munkája (Gelencsér 2016). A mai dalszövegek a filmekhez hasonlóan a kép, a szöveg és a hangzó világ hármasságával olyan multimodális felületet alkotnak, amelyben a filmművészeti fogalmak újraértelmezhetőek.

Holi *Roadmovie* (*Sírok és nevetek*) c. dala besorolható és vizsgálható a filmművészet ismertetett műfaji kategóriái mentén, továbbá ez a megközelítés teret ad a nyelvészet és a filmművészet szempontjait is érvényesítő interdiszciplináris elemzéseknek.

A kutatásomban arra keresem a választ, hogy a fenti dalszövegben – befogadói reflexiók és az igei komponensek jelentésének (mozgástípusok szerinti) rendszerezése alapján – az amerikai road movie műfajához tartozó mozgás vagy az európai mentális utazás műfajához kötődő, mentális térben való mozgás érvényesül-e inkább. A kérdés megválaszolásának érdekében kérdőíves kutatást végeztem, amelyben 17 fő vett részt, és a dalszöveg három részletét kiválasztva, a hangos gondolkodás technikáját (Gibson–Whiteley 2018) alkalmazva, soronként a reflexióikat kértem – így segítve azt, hogy előtérbe kerülhessenek a szövegben a feltűnő elemek. A reflexiókat összevettem a három részlet mozgásigéinek vizsgálatával (vö. Tolcsvai Nagy 2016).

A kutatás eredményei azt mutatják, hogy bár a kiválasztott részek – a dal kezdete, a fordulópont bekövetkezte, az utazás explicit kifejezése – összességében az igei komponensek jelentését tekintve gyakran utalnak aktív mozgásra, a befogadók mégis az események, a lírai én és önmaguk mentális folyamataira reflektálnak a dalszöveget értelmezve. Így tehát feltételezhető az, hogy bár a dalszöveg a

címében is utal az amerikai típusú road movie műfajára, az európai mentális utazás filmművészeti tendenciáit követi, a hangsúlyt pedig a mentális folyamatokra helyezi.

Irodalom

- Benke Attila 2020. Míg a vasfűggöny el nem választ. *Jelenkor Online*. Online elérhető 2020. április 8-tól. Utolsó letöltés: 2023.02.28. <https://www.jelenkor.net/visszhang/1657/mig-a-vasfuggony-el-nem-valaszt>
- Gelencsér Gábor 2016. Az emlékezés formái és az emlékezet politikái: Az emlékezés mint a történelmi-politikai identitáskeresés időrendfelbontó narratív formája a Kádár-korszakban és továbbélése a posztkommunizmus időszakában. *Apertúra* 11(4). Utolsó letöltés: 2023.02.28. <https://www.apertura.hu/2016/nyar/gelencser-az-emlekezes-formai-es-az-emlekezet-politikai-az-emlekezes-mint-a-tortenelmi-politikai-identitaskereses-idorendfelbonto-narrativ-formaja-a-kadar-korszakban-es-tovabbelese-a-posztkommunizmus/>
- Gibbons, Alison – Whiteley, Sara 2018. *Contemporary Stylistics. Language, Cognition, Interpretation*. Edinburgh University Press. Edinburgh. 285–318.
- Hurault-Paupe, Anne 2014. The paradoxes of cinematic movement: is the road movie a static genre? *Miranda* [Online], 10 | 2014. 1-16. Online elérhető 2015. február 23-tól. DOI: <https://doi.org/10.4000/miranda.6257>
- Lénárd-Bella Dorina 2019. Szubjektivitás a kortárs filmben. In: Ruszkai Szilvia Éva – Szabados Bettina – Furtando Renátó – Szabó Ferenc (szerk.): *Ütközéspontok V. A Doktoranduszok Országos Szövetsége Filozófiatudományi Osztálya konferenciájának kötete*. Szeged. JATEPress. 95–106.
- Morris, Christopher 2003. *The reflexivity of the Road Film*. Allegheny College. *Film Criticism* 28/1: 24–52.
- Tolcsvai Nagy Gábor 2016. A mozgást jelentő magyar igék szemantikája. *Nyelvtudományi Közlemények* 112: 263–276.

Retúrjegy a „miénktől” az „enyémig”

A perszonalizáció vizsgálata Orbán Viktor televíziós interjúiban a személyes névmások elemzésén keresztül

Horváth Balázs

A politikai kommunikáció perszonalizációja az egyre személyesebb tartalmak és információk megosztását jelenti a politikai életben (Aczél 2009, Balmas et al. 2014, Holtz–Bacha et al. 2014, McAllister 2009, 2015, Perloff 2021, Plasser 2008, Rahat–Sheafer 2007, Szabó 2021).

A jelenség a magyar – közösségi médiában megjelenő – politikai kommunikációban is megfigyelhető (Farkas–Bene 2020). A kutatások eddig a tervezett kommunikációs formára fókuszáltak, tehát azokat az eseteket vizsgálták, amikor a politikus nem rögtönzött módon alkotja meg a megnyilatkozásait.

Kimutatható-e azonban a politikai perszonalizáció spontánabb politikai megnyilvánulások esetében is? Kutatásom erre a kérdésre kereste a választ Orbán Viktor televíziós szerepléseinek szöveges átiratán keresztül. A tévéműsorok vizsgálatának előnye, hogy az elemzett műsorok többsége élő adás volt, amelyekben a szereplőknek azonnal válaszolniuk kell a műsorvezető által feltett kérdésekre.

Az elemzés Orbán Viktor magyar politikusnak – jelenlegi (2023) miniszterelnöknek – a választási kampányok során, illetve azt követően zajlott televíziós interjút vizsgálja 1990 és 2022 között. A kutatás anyagát több műsor (pl. *Az Este*, *Egyenes beszéd*, *Napi aktuális*) adásai alkotják, a kijelölt tág időintervallum lehetőségét biztosít a változás irányának kimutatására – tehát annak vizsgálatára, hogy az említett beszédekben növekszik vagy csökken a perszonalizáció mértéke.

A perszonalizáció kifejezetten nyelvészeti vizsgálata nem elterjedt, tanulmányom ezért ebből a szempontból hiánypótlónak mondható. A kutatás a személyes névmások alany-, tárgy-, részes- és birtokos eseteinek használatán keresztül vizsgálta az interjúkat. Az egyes szám első személy egyértelműen a perszonalizációt mutatja, míg a többes szám első személy csoportidentitásra utal. A T/1 kategória több alcsoportot is magában foglal – vonatkozhat a családra, a pártra, a nemzetre vagy akár az egész emberiségre is (Beard 2000, Proctor – I-Wen Su 2011, Szabó 2020, 2021, Urban 1986).

Mivel a politika globálisan egyre inkább személyközpontúvá válik (Holtz–Bacha 2008), az volt a várákozásom, hogy az E/1 személyes névmások aránya növekedni fog az első demokratikus választástól (1990) a legutóbbi országgyűlési választásig (2022). Ez a feltételezés azonban csak részben igazolódott az eredmények alapján, ugyanis a vizsgált anyagban oda-vissza mozgás figyelhető meg a T/1 és E/1 névmások használatának tekintetében. A legtöbb interjúban azonban az E/1 személyes névmások voltak többségben, tehát a miniszterelnök kommunikációja összességében perszonalizált volt a vizsgált időszakban.

Másrészt előfeltevésként fogalmaztam meg, hogy a T/1_{párt} használata csökken, míg a T/1_{nemzet} növekszik. Ez a két hipotézis beigazolódott az eredmények alapján.

Irodalom

- Aczél, P. 2009. *Új retorika: közélet, kommunikáció, kampány*. Kalligram Könyvkiadó. Budapest.
- Balmas, M. – Rahat, G. – Sheaffer, T. – Shenhav, S. R. 2014. Two routes to personalized politics: Centralized and decentralized personalization. *Party Politics* 20/1: 37–51. <https://doi.org/10.1177/1354068811436037>
- Beard, A. 2000. *The language of politics*. Routledge.
- Farkas, X. – Bene, M. 2020. Images, politicians, and social media: Patterns and effects of politicians' image-based political communication strategies on social media. *The international journal of press/politics* 26/1: 119–142. <https://doi.org/10.1177/1940161220959553>
- Holtz-Bacha, C. – Langer, A. I. – Merkle, S. 2014. The personalization of politics in comparative perspective: Campaign coverage in Germany and the United Kingdom. *European Journal of Communication* 29/2: 153–170. <https://doi.org/10.1177/0267323113516727>
- McAllister, I. 2009. The Personalization of Politics. In J. Dalton, R. – Klingemann, H. D. (eds.): *The Oxford Handbook of Political Behavior*. Oxford Academic. 571–888. <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199270125.003.0030>
- McAllister, I. 2015. The personalization of politics in Australia. *Party Politics* 21/3: 337–345. <https://doi.org/10.1177/1354068813487111>
- Perloff, R. M. 2021. *The dynamics of political communication: Media and politics in a digital age*. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429298851>
- Plasser, F. 2008. Political consulting worldwide. In *Routledge handbook of political management*. Routledge. 40–57.
- Proctor, K. – I-Wen Su, L. 2011. The 1st person plural in political discourse – American politicians in interviews and in a debate. *Journal of pragmatics*, 43/13: 3251–3266. <https://doi.org/10.1016/j.pragma.2011.06.010>
- Rahat, G. – Sheaffer, T. 2007. The personalization (s) of politics: Israel, 1949–2003. *Political communication*, 24/1: 65–80. <https://doi.org/10.1080/10584600601128739>
- Szabó, L. P. 2020. Én és a pártom: A politikai kommunikáció perszonalizációja a személyes névmások tükrében. *Doktoranduszok tanulmányai az alkalmazott nyelvészet köréből*. 106–115. <https://doi.org/10.18135/Alknyelvdok.2020.14.8>
- Szabó, L. P. 2021. Karnyújtásnyira a választóktól? A perszonalizáció vizsgálata a személyes névmásokon keresztül az Egyesült Államok politikai kommunikációjában. *Politikatudományi Szemle* 31/1: 54–75. <https://doi.org/10.30718/POLTUD.HU.2022.1.54>
- Urban, G. 1986. Rhetoric of a war chief. *Working Papers and Proceedings of the Center for Psychosocial Studies* 5: 1–21.

Milyen egy sikeres pitch?

A *Cápák között* c. műsor narratív pszichológiai elemzése

Ilea Izabella – Erát Dávid – Falusi Titanilla – Cohill Rebecca –
Vitéz Kata – Ulbert Hanna – Vincze Orsolya

A 21. század rapid módon változó környezeti feltételei miatt a kezdő startupperek már a vállalkozásuk induló szakaszában óriási kihívással néznek szembe: még sürgetőbbé vált számukra az elinduláshoz szükséges befektetés megszerzése. Éppen ezért döntő fontosságú a befektetők meggyőzése során, ahogyan kommunikálnak a termékükről és vállalkozásukról (Clarke és mtsai 2019). Ennek műfaja a pitch (Sabaj és mtsai 2020), amely nemcsak a vállalkozók, de a befektetők számára is hatalmas próbatétel. A stakeholdereknek a pitchben megjelenő bizonytalan és korlátozott információ nyomán ítéletet kell hozniuk a startupper jövőbeli sikerességi potenciáljára vonatkozóan. A startuppereknek pedig a pitch segítségével meg kell szerezniük a kívánt befektetést, valamint a vállalkozásuk legitimitását is meg kell alapozniuk (Clarke és mtsai 2019). A folyamat során nemcsak a startupper személyiségének/viselkedésének/fellépésének jellegzetességei és az üzenetének a tartalma befolyásolja az eredményességet (Chen és mtsai 2009, Clark 2008, Daly–Davy 2014, Ducasse 2020, Huang–Pearce 2015, Martens és mtsai 2007, van Werven és mtsai 2019), hanem az implicit nyelvi markerek is döntő jelentőségűek lehetnek.

Jelen kutatás célja, hogy exploratív jelleggel, a narratív pszichológiai tartalom-elemzés mentén feltárja azokat a nyelvi jegyeket, amelyek hatással lehetnek a befektetők ítéleteire. A vizsgálat során a *Cápák között* című műsor első 3 évadának 113 pitchét ($n_{\text{támogatott}} = 46$; $n_{\text{nem támogatott}} = 67$) elemeztük a NarrCat (Narratív Kategóriális Tartalomelemző) program segítségével. A NarrCat a következő pszichotematikus modulok mérésére alkalmas: ágencia, értékelés, érzelem, kogníció, tagadás, pszichológiai perspektíva és téri-idői perspektíva (László és mtsai 2013).

Kezdeti eredményeink azt mutatják, hogy azok a startupperek, akik elnyerték a kívánt befektetést, vállalkozásukat szignifikánsan több aktív terminusban jelenítik meg, valamint szignifikánsan kevesebb érzelmkifejező szót használnak a pitchük során. Mindezekből arra következtethetünk, hogy a befektetők azokban a startupperekben látnak nagyobb jövőbeli lehetőséget, akik képesek a cégükre önálló, céllal rendelkező entitásként tekinteni, és akik a terméküket antropomorfizálják, humán jellegzetességekkel ruházzák fel. Továbbá a befektetők abba a vállalkozóba investálnak szívesebben tőkét, aki képes az érzelmeit kizárni az üzletből. Eredményeink arra mutatnak rá, hogy az implicit nyelvi jegyeknek nagy jelentősége van a meggyőzésben, ezért további vizsgálódásra érdemesek.

Irodalom

- Chen, X. P. – Yao, X. – Kotha, S. 2009. Entrepreneur passion and preparedness in business plan presentations: a persuasion analysis of venture capitalists' funding decisions. *Academy of Management Journal* 52/1: 199–214.
- Clark, C. 2008. The impact of entrepreneurs' oral 'pitch' presentation skills on business angels' initial screening investment decisions. *Venture Capital* 10/3: 257–279.
- Clarke, J. S. – Cornelissen, J. P. – Healy, M. P. 2019. Actions speak louder than words: How figurative language and gesturing in entrepreneurial pitches influences investment judgements. *Academy of Management Journal* 62/2: 335–360.
- Daly, P. – Davy, D. 2014. Structural, linguistic and rhetorical features of the entrepreneurial pitch. Lessons from Dragons' Den. *Journal of Management Development* 35/1: 120–132.
- Ducasse, A. M. 2020. Evidence-based persuasion: A cross-cultural analysis of entrepreneurial pitch in English and Spanish. *Journal of International Entrepreneurship* 18: 492–510.
- Huang, L. – Pearce, J. L. 2015. Managing the unknowable: The effectiveness of early-stage investor gut feel in entrepreneurial investment decisions. *Administrative Science Quarterly* 60/4: 634–670.
- László, J. – Csertő, I. – Fülöp, É. – Ferenczhalmy, R. – Hargitai, R. – Lendvai, P. – Péley, B. – Pólya, T. – Szalai, K. – Vincze, O. – Ehmann, B. 2013. Narrative language as an expression of individual and group identity: The narrative categorical content analysis. *Sage Open* 3/2: 1–12.
- Martens, M. L. – Jennings, J. E. – Jennings, P. D. 2007. Do the stories they tell get them the money they need? The role of entrepreneurial narratives in resource acquisition. *Academy of Management Journal* 50/5: 1107–1132.
- Sabaj, O. – Cabezas, P. – Varas, G. – González-Vergara, C. – Pina-Stranger, Á. 2020. Empirical literature on the business pitch: Classes, Critiques and future trends, *Journal of Technology Management & Innovation* 15/1: 55–63.
- van Werven, R. – Bouwmeester, O. – Cornelissen, J. P. 2019. Pitching a business idea to investors: How new venture founders use micro-level rhetoric to achievement narrative plausability and resonance. *International Small Business Journal: Researching Entrepreneurship* 37/3: 193–14.

Lehet-e gendersemleges a német nyelv?

A nem-bináris személyek nyelvi reprezentálására tett újszerű javaslatok morfológiai elemzése

Jánosi Benjámin

A nem-bináris személyek számára jelentős kihívást jelent nemi identitásuk kifejezése a német nyelvben. A személyeket jelölő főneveknél egy határozott binaritás figyelhető meg, amely nem enged teret a férfi és nő kategóriától eltérő nemi identitások kifejezésének (Baumgartinger 2008), ezért a nem-bináris személyeket jelölő nyelvi eszközöket először meg kell teremteni. Ezen szemantikai tartalom jelölése akár egy teljesen új „nyelvtani nemmel” is történhet.

Tekintve, hogy a nem-bináris identitás jelölésére még kialakulóban vannak a nyelvi eszközök, kevés a témába vágó szakirodalom. Az eddigi kutatások többek közt a keresztnév megváltoztatásának jelentőségével (Schmidt-Jüngst 2020), a német nyelvben már adott liminális nyelvi eszközök potenciáljával (Lind 2022), a nem-bináris identitás megfogalmazásával (Kalwa 2022), valamint a nem-bináris személyeket jelölő gendermértányos formák kedveltségével (Löhr 2022) foglalkoznak. Habár Burtscher és társai (2022) a cikkükben többféle „negyedik” nyelvtani nemű alakot is használnak népszerűsítés céljából, az új nyelvi formák struktúrájával nem foglalkoznak. Egyelőre tehát nincs olyan szakirodalom, ami „negyedik” nyelvtani nemeket elemezne morfológiai szempontból, ezért kutatásom hiánypótló.

Az elemzésem fő kérdése, hogy melyek azok az új nyelvi formák, amelyek úgy tudnak új szemantikai tartalmat jelölni, hogy beilleszthetők legyenek a már meglévő nyelvi rendszerbe. Ugyan a „negyedik” nyelvtani nemnek annyi változata van, ahány szerzője, a jelen előadásban csak az „Inklusivum” [1] (Verein für Geschlechtsneutrales Deutsch é.n.) és az „Indefinitivum” [2] (Sylvain–Balzer 2008) elnevezésű változatokkal foglalkozom, mivel ezek más „negyedik” nyelvtani nemekkel ellentétben nem egyéni, hanem csoportosan folytatott diskurzusok eredményeként jöttek létre. A szerzők nemcsak új determinánsokat alkotnak (*de* [1], *din* [2]), hanem új főnévi képzőket is (*-(r)e* [1], *-nin* [2]). Morfológiai elemzésem során ezeket az új formákat vetem össze egymással, továbbá a him-, nő- és semlegesnem alakjaival, és kitérek a főnévi képzők sajátosságaira is.

Mindkét ragozási sorban megfigyelhetők kisebb és nagyobb eltérések a német nyelvhez képest, tehát egyik szerző sem próbál teljesen eltérni saját nyelvrendszerétől. Mivel az új szerkezetek funkciója meghaladja más főnévi képzőkéét, a többi nyelvtani nemhez képest viszont kisebb az alkalmazási körük, ezért ezen új nyelvi jelenség igencsak sajátos. Kutatásom összhangban van Kalwa (2022) megfigyeléseivel, miszerint a nem-bináris identitás nyelvi jelölése „köztes” állapotként valósul meg, valamint megállapítható a nem-bináris identitások egyértelmű jelölésének igénye, ami az új nyelvi eszközök megteremtését indokolja. A nyelvi jelenség újszerűsége miatt azonban további tanulmányokra van szükség.

Források

- de Sylvain, Calaba – Balzer, Carsten 2008. Die SYLVAIN-Konventionen – Versuch einer „geschlechtergerechten“ Grammatik-Transformation der deutschen Sprache. *Liminalis – Zeitschrift für geschlechtliche Emanzipation* 2/2: 40–53.
- Verein für Geschlechtsneutrales Deutsch e.V.: *Startseite*. <https://geschlechtsneutral.net/> (Utolsó elérés: 2023. ápr. 2.)

Irodalom

- Baumgartinger, Persson Perry 2008. Lieb[schteam] Les[schteam], [schteam] du das gerade liest... Von Emanzipation und Pathologisierung, Ermächtigung und Sprachveränderungen. *Liminalis – Zeitschrift für geschlechtliche Emanzipation* 2/2: 24–39.
- Burtscher, Sabrina – Spiel, Katta – Klausner, Lukas Daniel – Lardelli, Manuel – Gromann, Dagmar 2022. „Es geht um Respekt, nicht um Technologie“. Erkenntnisse aus einem Interessensgruppen-übergreifenden Workshop zu genderfairer Sprache und Sprachtechnologie. In *Mensch und Computer 2022 (MuC '22), September 4–7, 2022, Darmstadt, Germany*. New York. 13.
- Kalwa, Nina 2022. Uneindeutiges vereindeutigen. Zur sprachlichen Hervorbringung nicht-binärer Geschlechtsidentität. *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 52: 651–667.
- Lind, Miriam 2022. Liminalität, Transdifferenz und Geschlecht: Sprachliche Praktiken jenseits von Zweigeschlechtlichkeit. *Zeitschrift für Literaturwissenschaft und Linguistik* 52: 631–649.
- Löhr, Ronja 2022. „Ich denke, es ist sehr wichtig, dass sich so viele Menschen wie möglich repräsentiert fühlen“. Gendergerechte Sprache aus der Sicht nicht-binärer Personen. In Diwald, Gabriele – Nübling, Damaris (eds.): *Genus – Sexus – Gender*. De Gruyter. Berlin–Boston. 349–379.
- Schmidt-Jüngst, Miriam 2020. *Namenwechsel. Die soziale Funktion von Vornamen im Transitionsprozess transgeschlechtlicher Personen*. De Gruyter. Berlin–Boston.

Heterográfia: a helyi beszédmodok reprezentációja írásban¹

Jenei Kamilla

Az előadás kutatási kérdése arra irányul, hogy a változatosság milyen dimenziói figyelhetők meg nem sztenderd romani beszédmodok írásos realizációja esetén. Az általam elemzett szövegek négy olyan romani nyelvű mesekönyvből származnak, amelyek magyar nyelvű cigány mesék fordításait tartalmazzák. A fordításokat tiszavasvári romani–magyar kétnyelvű beszélők készítették el; a romani szövegeket a helyi beszédmodoknak megfelelően, a kiejtés elvét követve, a magyar betűkészletet használva írták le.

Az előadás a nyelvet mint cselekvést („*languageing*”, Li 2018) állítja középpontba, amely elsősorban az írásbeliség kontextusában kerül értelmezésre, amennyiben Ong (2010 [1982]) koncepcióját követve az írott szavakra is cselekvések leképezéseként tekint, illetve tárgyalja a szóbeliség és írásbeliség közötti feszültséget. Hipotézisem szerint, mivel a szerzők nem sztenderd megszólalási módokat követnek, a szövegek írásmódja az egyes nyelvi szinteken (hangok, morféma, szavak, mondatok) nem mutat egységes mintázatokat. Az előadásban azzal a kérdéssel is foglalkozom, hogy a beszélők egy-egy nyelvi erőforrást melyik nyelvhez rendelik hozzá. Az elemzett szövegek (kétnyelvű) szerzőinek nyelvi gyakorlatai – így azok írásbeli reprezentációja is – leírhatók a transzlingválás (vö. García 2009, 2014a, 2014b; magyar vonatkozásban Heltai 2020) koncepciója mentén. Az előadás amellett érvel, hogy egyes nyelvi erőforrások, jellemzően szavak nyelvekhez rendelése a kontextustól függ, és egy-egy közösségben más-más módon történhet meg; tehát nem önkényes és korántsem egyértelmű.

Az elemzések a négy mesekönyvben (négy változatban) szereplő meseszövegek részletein alapulnak. A kutatást helyi romani beszélőkkel közösen készítettem el, a beszélők metanyelvi reflexiói tehát központi szerepet töltenek be az elemzésben, amely így az írott szövegekben megjelenő változatosságot elsősorban a helyi tudásra alapozva mutatja be. Az elemzések eredményei szerint a szövegekben a heterográfia jellemzői (Blommaert 2017) jelennek meg: a heterogenitás mind az egyes szövegek között, mind az egyes szövegeken belül megfigyelhető. A szövegek különböző megoldásai ugyanakkor nem járnak együtt jelentésbeli eltéréssel, az írott alakok különbözősége főként formai jellegű.

Irodalom

Blommaert, Jan 2007. *Grassroots Literacy. Writing, Identity and Voice in Central Africa*. Manuscript. University of Jyväskylä. Tilburg University.

¹ Az előadás kiindulási alapjául a *Szóhatárok jelölése heterográf írásmód esetén* c. OTDK-dolgozat szolgál.

- García, Ofelia 2009. Education, Multilingualism and Translanguaging in the 21. Century. In: Skutnabb-Kangas, Tove – Phillipsom, Robert – Mohanty, Ajit K. – Panda, Minati (eds.): *Social Justice Through Multilingual Education*. Multilingual Matters. Cromwell. 140–158.
- García, Ofelia 2014a. Becoming Bilingual and Biliterate. Sociolinguistic and Sociopolitical Considerations. In: Addison Stone, C. – Silliman, E. R. – Ehren, B. J. – Wallach, G. P. (eds.): *Handbook of Language and Literacy: Development and Disorders*. The Guilford Press. New York. 145–160.
- García, Ofelia 2014b. Countering the Dual: Transglossia, Dynamic Bilingualism and Translanguaging in Education. In: Rubdy, Rani – Alsagoff, Lubna (eds.): *The Global-Local Interface, Language Choice and Hybridity*. Multilingual Matters. Bristol. 100–118.
- Heltai János Imre 2020. *Transzlingválás – Elmélet és gyakorlat*. Gondolat Kiadó. Budapest.
- Li Wei 2018. Translanguaging as a Practical Theory of Language. *Applied Linguistics* 39/1: 9–30.
- Ong, Walter J. 2010 [1982]. *Szóbeliség és írásbeliség. A szó technológizálása*. Alkalmazott Kommunikációtudományi Intézet – Gondolat Kiadó. Budapest.

Az implicit jelentésalkotás szerepe összeesküvés-elméletek internetes szövegeiben

Kovács Pál

Az internet korának egyik sokat tárgyalt kérdése az álhírek által kiváltott információs krízis (Falyuna 2022, Krekó 2022). A problémaegyüttesnek része az összeesküvés-elméletekre alapozott gondolkodás népszerűvé válása, valamint az ezek termékeként terjedő online szövegek manipulatív hatása. Az előadás interneten megjelent összeesküvés-elméletek írott diskurzusainak elemzését foglalja magában, előtérbe helyezve az implicit jelentéstartalmak vizsgálatát. Az implicitiség és a manipuláció kapcsolata a nemzetközi pragmatikai szakirodalomban is egyre gyakrabban tárgyalt kérdéskör (Lombardi 2021, 2022; Sbisà 2021), melynek vizsgálatában főként a diskurzuselemzés kvalitatív módszerei kerülnek előtérbe. Jelen kutatás magyar nyelvű korpuszon végzett esettanulmányokkal járul hozzá a téma feltérképezéséhez.

A vizsgált szövegek az MTA Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program 4. alprogramja: *Álhírek, áltudományos nézetek nyelvészeti azonosítása* (NP-2022-III.-5/2022) projekt több ezer internetes álhírcikket tartalmazó korpuszából származnak, amelyen belül konteós cikkek is találhatók; ezek közül három szöveg példáján szemléltetem az eredményeket. Az előadás során arra vállalkozom, hogy (i) az interneten terjedő összeesküvés-elméletek főbb jellemzőit áttekintsem, (ii) a fellelhető befolyásolási stratégiákra rávilágítsak, valamint hogy (iii) mindezt konkrét szövegek kvalitatív elemzésével szemléltetve mutassam be. Az elemzéssel az a célom, hogy felfedjek olyan implicit nyelvi jelentésképzési folyamatokat, amelyek utat nyitnak a befogadó befolyásolására. Hipotéziseim a következők: (i) Az internetes összeesküvés-elméletek szövegeiben megjelenő implicit jelentések manipulatívak lehetnek, továbbá (ii) az implicitiség alkalmazása az összeesküvés-elméletek diskurzusaira nagymértékben jellemző manipulatív stratégia. Ezen szempontok vizsgálata multidiszciplináris megközelítést igényel, melyben a szövegek pragmatikai elemzése mellett egyéb kontextuális tényezők vizsgálatára is sor kerül.

Az elemzés által leírható több olyan kommunikációs stratégia a vizsgált diskurzusokban (implikaturák és preszuppozíciók használata), amelyek az implicit jelentésalkotás révén válhatnak potenciálisan manipulatívvá. A szövegeken belül, valamint szövegek között is kapcsolatot teremtő implicit jelentéskonstrukciók feltérképezése rávilágíthat az összeesküvés-elméletek internetes diskurzusában tükröződő gondolkodási és következtetési mechanizmusokra, így hozzájárulhat az ilyen típusú, káros társadalmi hatással járó narratívák megértéséhez. Az eredmények kvantitatív, korpuszalapú elemzéshez is hasznosíthatók lehetnek.

Irodalom

- Falyuna Nóra 2022. A pandémia nyelve, retorikája és kommunikációja. *Magyar Tudomány* 183/5: 610–620.
- Krekó Péter 2022. Dezinformáció, áltudomány és koronavírus-világjárvány szociálpszichológiai megközelítésben. *Magyar Tudomány* 183/5: 621–630.
- Lombardi Vallauri, Edoardo 2021. Manipulative Shallow Processing Induced by Presuppositions and Topics: Theoretical Perspectives and Experimental Evidence. *Frontiers in Communication* 2021/6.
- Lombardi Vallauri, Edoardo 2022. Implicit strategies aimed at persuading the audience in public debates. *Intercultural Pragmatics* 19/3: 299–319.
- Sbisà, Marina 2021. Presupposition and implicature: Varieties of implicit meaning in explicitation practices. *Journal of Pragmatics* 182: 176–188.

A (SZENT) CSALÁD metaforái
Albrecht Koschorke *Die Heilige Familie und ihre Folgen* c. könyvében

László-Sárközi Gyopárka

Jelen kutatás Albrecht Koschorke *Die Heilige Familie und ihre Folgen* (*A Szent Család és következményei*) c. könyvének nyelvi elemzéséből indul ki. Az előadás középpontjában a könyv alapján azonosítható CSALÁD és SZENT CSALÁD fogalma köré épülő konceptuális metaforák elemzése áll. Metafora alatt olyan kognitív mechanizmust értünk, melyben két fogalmi tartomány kapcsolódik egymáshoz. Általában egy konkrétabb fogalmi tartományból (forrástartomány) vetítünk bizonyos elemeket egy absztraktabb tartományra (céltartományra) (Lakoff–Johnson 1980, Kövecses 2005), megőrizve az egyirányúság elvét. A családról mindenkinek első kézből származó tapasztalata van, mégis az említett fogalom konceptualizációs folyamatában gyakran metaforákat használunk a fogalom komplexitása és nem egységes fogalommeghatározása miatt. Az eddigi kutatási eredményeket alapul véve (pl. Levold 2003, Kou 2018, Cuc 2020, Temirgazina 2022) az ÉRTÉK, a FIZIKAI ENTITÁS, az INTÉZMÉNY, az (ÉLŐ) SZERVEZET, TEST, a TÁRGY és a TARTÁLY fogalmi tartományok vesznek részt a CSALÁD fogalmának konceptualizálásában.

A könyv címe sejteti, hogy a szerző a (SZENT) CSALÁD fogalmát a kereszténység kezdetétől egészen korunkig vizsgálja. A választott korpusz érdekes keresztény értelmezési keretet kínál a CSALÁD és a SZENT CSALÁD fogalmának vizsgálatához, hiszen a történelmi és teológiai területeken túl Koschorke felhasználja a pszichohistória, az antropológia és a családkutatás diszciplínák ismerethalmazait is, új szemszögből világítva meg a CSALÁD és a SZENT CSALÁD fogalmakat.

A jelen elemzés azt hivatott feltérképezni, hogy a választott szövegkorpuszra szorítkozva milyen fogalmi keretek aktiválódnak a CSALÁD és a SZENT CSALÁD konceptualizációjának folyamatában. A kutatás célja, hogy a könyv elemzésén keresztül egyfajta első megközelítésben feltárja a SZENT CSALÁD fogalmának konceptualizálása során tetten érhető kognitív mechanizmusokat. Ennek során megpróbálom azonosítani a korpuszban a releváns metaforikus kifejezéseket, majd feltárom és rendszerezem a figuratív kifejezések háttérében meghúzódó fogalmi metaforákat, melyeket részletesebb kvalitatív elemzésnek vetek alá. A korpuszalapú metaforaazonosításban és -elemzésben a Pragglejaz-csoport manuális metaforaazonosítási eljárását (2007: 3) alkalmazom. Előzetesen megállapítható, hogy a szövegkorpuszban a konvencionalizálódott TARTÁLY- és EGYSÉG-metaforák meghatározó szerepet játszanak. A fellelt figuratív nyelvi kifejezéseket az EGYSÉG-metaforához tartozó SZERVEZETT EGYSÉG forrástartományhoz is rendelhetjük, melynek a következő, igen változatos fogalmi tartományai fordulnak elő: INTÉZMÉNY, TEST, (ÉLŐ) SZERVEZET, GÉP, FIZIKAI ENTITÁSOK, ÚT.

Bár az elvégzett kutatás Koschorke szövegére korlátozódik, ennek tekintetében általános következtetéseket nyilvánvalóan nem vonhatunk le, mégis ez a kognitív megközelítés kiindulópontul szolgálhat további, a keresztény-nyugati és a nem keresztény családfogalomra koncentrááló metaforakutatáshoz.

Irodalom

- Cuc, V. H. 2020. Conceptual metaphor A FAMILY IS A HOUSE in Vietnamese. *VNU Journal of Foreign Studies* 36/6: 43–56.
- Kövecses, Z. 2005. *A metafora: Gyakorlati bevezetés a kognitív metaforaelméletbe*. Typotex. Budapest.
- Kou, D. 2018. *The Concept of FAMILY in Mandarin Chinese. A Cognitive Linguistic Approach to the Comprehension of Chinese JIA*. Budapest.
- Lakoff, G. és Johnson, M. 1980. *Metaphors We Live By*. University of Chicago Press. Chicago.
- Levold, T. 2003. Familie zwischen Heimstatt und Cyberspace. Die Veränderung von Familienkonstrukten im Spiegel ihrer Metaphern. *KONTEXT* 34/3: 237–254.
- Pragglejaz Group 2007. MIP: a method for identifying metaphorically used words in discourse. *Metaphor and Symbol* 22/1: 1–39.
- Temirgazina, Z. et. al. 2022. The semiotics of family in Kazakh wedding toasts from the perspective of intercultural communication. *Metaphor and the Social World* 12/2: 270–291.

A hírekben rejlő befolyásolási szándék kiszűrése a szövegnyelvészet eszközeivel

Nagy Roland

Előadásomban azzal foglalkozom, hogyan lehet azonosítani az újságcikkekben rejlő potenciális befolyásolási szándékot a szövegnyelvészet módszereivel. Kiindulásként Teun A. van Dijk holland szövegnyelvész és diskurzuselemző hírszövegekkel kapcsolatos szuperstruktúráját használom. A szerző a *News as discourse* című kötetében megállapította, hogy a hírszövegek makrostrukturális egységei bizonyos általános kategóriákba rendezhetők, a kategóriák pedig meghatározott szervezési elvek mentén kapcsolódhatnak egymáshoz, így kirajzolva a szuperstruktúra hierarchiáját (Van Dijk 1988: 21–48). Felhasználom továbbá két magyar szerző kutatásait is. Andok Mónika az elméletet kibővítette a tematikai mező szerepével – megállapította, hogy a séma szerkezete attól függően változik, hogy politikai, gazdasági, kulturális vagy bulvárhírről van szó (Andok 2004: 91). Jakusné Harnos Éva pedig azt vizsgálta, hogy a szuperstruktúrában eszközölt változások alkalmasak lehetnek-e az olvasók befolyásolására (Jakusné Harnos 2008: 135).

Kutatásom fő célja, hogy a felsorolt szakemberek írásából kiindulva teszteljem és igazoljam azt az alapfeltevést, miszerint a politikai és a gazdasági tematikai mező keretein belül a hírszövegek szuperstruktúrájában fellépő módosulások utalhatnak manipulációs szándékra.

A hipotézis ellenőrzésére egy 30 cikkből álló elemzési mintát hozok létre. A szövegek forrásaként három szlovákiai magyar nyelvű hírportált választottam, amelyeket 10 napon keresztül vizsgáltam. A minta összeállításakor az egyik legfontosabb szelekciós elv az volt, hogy minden nap egyetlen, magas hírértékű témát választottam, amelyet mindhárom hírportálon más módon dolgoztak fel. Ez a szempont azért is volt lényeges, mert az ugyanahhoz a témához kötődő elemzési sémák különbségein keresztül figyelhető meg legjobban az esetleges befolyásolási szándék. A magas hírérték pedig szorosan összefügg a terjedelemmel – a szuperstruktúra hierarchiájának változásai leginkább a hosszabb hírek esetében láthatóak.

A felvázolt kutatási módszer segítségével azokra a kérdésekre keresem a választ, hogy a szuperstruktúra bizonyos kategóriáinak eltolódása alkalmas lehet-e az olvasók befolyásolására, és ha igen, milyen tipikus makrostrukturális „együttállásokat” ajánlott mellőzniük az újságíróknak a cikkírás során, ha szeretnék elkerülni a manipuláció vádját.

Az említett szakemberek megállapításai, valamint a saját korábbi kutatásaim alapján feltételezem, hogy a felvázolt elemzési módszernek köszönhetően eredményesen sikerül rámutatnom arra, hogy a szuperstruktúra egyik legfontosabb kategóriájának, vagyis a *fő eseménynek* az eltolása, valamint a *körülmények* sajátos elhelyezése felborítja a relevancia alapú információelrendezés elvét, ez pedig az újságírói befolyásolás egyik eszköze lehet.

Irodalom

- Andok Mónika 2004. *A hír mint szövegtípus konstruálódása a társadalmi kommunikációban*. Pécsi Tudományegyetem. Budapest–Pécs.
- Jakusné Harnos Éva 2008. A figyelem irányításának eszközei a hírszövegek szerkezetében. In: Tátrai Szilárd – Tolcsvai Nagy Gábor (szerk.): *Szöveg, szövegtípus, nyelvtan*. Tinta. Budapest. 135–140.
- Van Dijk, Teun A. 1988. *News as discourse*. Lawrence Erlbaum Associates. Hillsdale.

Az ismerkedéstől való félelem – a kommunikációs szorongás egy új altípusa

Nyiri Balázs

A kommunikációs szorongás a kommunikációtudomány központi kutatási területe (Brogan és mtsai 2008), amelyet McCroskey (1977) az egyén valódi vagy elképzelt kommunikációs helyzetektől való félelmeként definiált. A konstruktmot vizsgáló teszt (McCroskey 1982) azonban nem tesz különbséget abban, hogy a személyben a kommunikáció elkezdéséhez vagy egyéb fázisához, esetleg az egész folyamathoz kapcsolódik a félelem. A témát vizsgáló Ayres (1992) kimutatta, hogy a szorongó egyének több negatív gondolattal rendelkeznek a többiekhez képest.

A jelen kutatás az új emberek megismerésének elkezdése kapcsán vizsgálja a szorongást, a következő hipotézisekkel:

1. Létezik egy speciális félelem, amely az ismerkedés elindításához kapcsolódik.
2. Az ilyen félelmet átélők az átlagnál negatívabban gondolnak az adott helyzetre.
3. Létezik egy olyan csoport is, amely pozitív érzelmeket él meg az ismerkedés elindításával kapcsolatban.
4. Az ismerkedést könnyűnek tartók az átlagnál pozitívabban gondolnak erre a helyzetre.

A vizsgálat online kérdőíves formában zajlott, és jelenleg elemzési fázisban van. A kutatás kevert módszerű, de a kvalitatív adatok a hangsúlyosak. A kérdőív Ayreshez (1992) hasonlóan rákérdez a résztvevők szóban forgó helyzetben megjelenő gondolataira egy gondolatkísérlet keretében. Ez kiegészül a résztvevőknek az elképzelt ismerkedési szituációban átélt érzelmeivel. Az adatközlők egy Likert-skálán (0–10) értékelték, hogy az elképzelt helyzetben globálisan hogyan éreznék magukat, illetve kitöltöttek egy szociális kommunikációs szorongást vizsgáló tesztet (Brogan és mtsai 2008) is.

A mintában 355 fő adatai találhatók, 18-64 év között vegyesen. Az adatközlők egy része egy szabadon választható egyetemi kurzus keretei között vett részt a vizsgálatban, másik részük pedig egy Facebookon meghirdetett felhíváson keresztül érkezett. A gondolatok és érzelmek tematikus analízissel kerülnek feldolgozásra, két független bíráló értékelése alapján. Az analízishez a globálisan megélt érzelmi mutató alapján rangsorolt legalsó, középső és legfelső 5% került kiválasztásra az adatközlők közül. A globális érzelmek és a szorongási skála közötti kapcsolat vizsgálata a Pearson-féle korrelációs számítással zajlik.

Az előzetes eredmények alapján az ismerkedési szorongás létezik. A legerősebben azoknál jelentkezik, akiknek a globális érzelmi mutatója a legalacsonyabb, és a pozitívabb érzelmi állapotok felé haladva egyre jobban csökken. Az ilyen

szorongástól szenvedőket a helyzet lehetséges negatív kimenetelei aggasztják, míg a dimenzió másik végén található egyének lehetőségként élik meg az adott szituációt.

A kutatás eredményeit alapul véve olyan tréning állítható össze, amely segíthet megérteni az ismerkedési szorongással élőknek a saját működésük mögötti mechanizmusokat és legyőzni félelmeiket.

Irodalom

- Ayres, J. 1992. *An examination of the impact of anticipated communication and communication apprehension on negative thinking, task relevant thinking, and recall.* *Communication Research Reports* 9/1: 1–11.
doi:10.1080/08824099209359892
- Brogan, S. M., Jowi, D., McCroskey, J. C., & Wrench, J. S. 2008. Social communication apprehension: The intersection of communication apprehension and social phobia. *Human Communication* 11/4: 409–430.
- McCroskey, J. C. 1977. Oral communication apprehension: A summary of recent theory and research. *Human Communication Research* 4: 78–96.
- McCroskey, J. C. 1982. *An introduction to rhetorical communication*. 4th ed. Prentice-Hall.

A tótkomlói szlovák pedagógusok nyelvhasználata, arculata, identitása

Osztroluczki Anett

Kutatásom témája a tótkomlói szlovák pedagógusok nyelvi helyzetének, identitásának, esetleges kétnyelvűségének feltérképezése, a szlovák pedagógusok arculatának vizsgálata. Elsődlegesen arra kerestem a választ, hogy beszélhetünk-e az említett közösség szintjén kétnyelvűségről (Bartha 1999), illetve hogy a nyelvcsere jelenleg hol tart a beszélőközösségben. Emellett érdekelt magának a beszélőközösségnek a meghatározása (Hymes 2001: 458–495): mit is jelent egy beszélőközösség tagjának lenni, és ez mennyire függ nyelvi kritériumoktól, valamint mi befolyásolja az identitástudatot, s mennyire konstruálódik ez a nyelv által.

A felsorakoztatott kérdésekre tótkomlói szlovákként két nyelven zajló, félstrukturált interjúkon keresztül (Pachné Heltai 2017) kerestem a válaszokat. A kutatás során 14 tótkomlói lakos nyelvi életrajzába és a közösségről alkotott szubjektív véleményébe nyerhettem betekintést. Az életkorok, illetve végzettségek sokszínűsége miatt a dolgozatban csak hét interjúval foglalkoztam tüzetesebben – ezek közül négy nyugdíjas és három jelenleg is tanító pedagógusnővel készült. Az interjúk 45 előre megfogalmazott kérdésből álltak, melyeket hét tematikai egységbe rendeztem. Az interjúk előtt minden résztvevőnek volt lehetősége válaszolni, hogy magyarul vagy szlovákul szeretnének a kérdésekre válaszolni. Minden beszélgetés két nyelven zajlott, csupán a magyar és szlovák szavak aránya különbözött az interjúk között.

Az interjúkat feldolgozva számos olyan következtetést vonhattam le, melyekkel a kezdeti hipotézisek kapcsán nem is számoltam. Emellett, hogy az adatközlők felvázolták a magyar nyelv háttérbe szorulásának folyamatát, okait, a nyelvcsere állapotát, beszámoltak a kulturális életről, megállapításokat tettek a tótkomlói dialektus kapcsán, más érdekes jelenségekre is felhívták a figyelmemet. Ilyen például az, hogy a szlovák nyelvhez való hozzáállást mind a családi háttér, mind a tanulmányok, a munkahely, illetve általában véve a szlovák körökben való szocializálódás is nagy mértékben befolyásolja, s ez hat a nyelvtudás megítélésére, illetve az identitás konstruálására is. Emellett rávilágítottak arra, hogy a pedagóguslét mint kontextus önmagában egy olyan arculat, amelyet folyamatosan védeni kell (Goffman 1990: 11–36). Ez különbözőképpen alakult a nyugdíjas és a jelenleg is tanító pedagógusok körében.

Előadásomban a kutatási módszertan rövid bemutatását követően egy Guttman-skála segítségével (Gál 1991: 51) kitérek a pedagógusok nyelvhasználati, nyelvválasztási attitűdjeire, valamint beszélek az identitás és az iskola kapcsolatáról, illetve példákkal szemléltetem az interjúk során előforduló arculatvédő és támadó mechanizmusokat.

Irodalom

- Bartha Csilla 1999. *A kétnyelvűség alapkérdései*. Nemzeti Tankönyvkiadó. Budapest.
- Gál, Susan 1991. Mi a nyelvcseré és hogyan történik? *Kisebbségtudományi Szemle* 1: 66–76.
- Goffman, Erving 2008. A homlokzatról. In: Síklaki István (szerk.): *Szóbeli befolyásolás II. Nyelv és szituáció*. Typotex Kiadó. Budapest. 11–36.
- Hymes, Dell 2001. A nyelv és a társadalmi élet kölcsönhatásának vizsgálata In: Pléh Csaba – Síklaki István – Terestyéni Tamás (szerk.): *Nyelv-Kommunikáció-Cselekvés*. Osiris Kiadó. Budapest. 458–495.
- Pachné Heltai Borbála 2017. *Nyelvcseré és szezonális migráció egy többnyelvű magyarországi közösségben*. Eötvös Loránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar. Budapest.

Az udmurt nyelvtervezés az oktatásban

Suntcova Ekaterina

Az Udmurt Köztársaság az Orosz Föderáció egyik multinacionális térsége. Az udmurt nyelv megőrzésének, megmaradásának problémái abból fakadnak, hogy a saját köztársaságon belül is kisebbségi nyelvként használják. Az „Udmurt Köztársaság államnyelveiről és az Udmurt Köztársaság népeinek más nyelveiről” szóló törvény (2022) megállapítja az udmurt nyelv mint államnyelv használatának rendjét törvényi szinten. A törvény módosításai az udmurt nyelv továbbfejlesztését célozzák. Azonban az udmurt nyelvtanulás, nyelvelsajátítás továbbra is akut probléma nemcsak az anyanyelvi beszélők, hanem a nem anyanyelvűek körében is. A globalizáció és az urbanizáció modern körülményei között előtérbe kerül a presztízsnyelvek oktatása (Torohova 2012). Az oroszországi kisebbségi népek számára rendkívül fontos a nyelvhasználat ténye az oktatás területén, mert ott teremtnének meg a feltételek a nyelv további működéséhez (Gorjacseva 2020).

Előadásomban az udmurt nyelvi tervezésnek az egyik területét, a nyelvelsajátítás tervezését (*Acquisition Planning*) elemzem. A nyelvelsajátítás tervezése egy olyan kategória, amely meghatározza, hogyan lehet egy nyelvet megtanulni és elsajátítani (Szkacsikova 2015). Míg a státusztervezés javítja a beszélők nyelvhasználatával kapcsolatos attitűdjét, addig a nyelvelsajátítás tervezése az oktatási rendszerben, és például a médiában való felhasználáson keresztül, segíti az adott nyelv elsajátítását (Hogan-Brun 2013).

Az előadásom tárgya az udmurt nyelvelsajátítást segítő tartalmak vizsgálata – ilyenek például a ma használható tankönyvek, videó- és hanganyagok, játékok. A tankönyveket két csoportra lehet osztani a diákok nyelvtudásának szintjétől függően, ezek: az udmurt nyelvet beszélők és nem beszélők számára készült tankönyvek. Az előadás során a Nemzeti Oktatási Kutatóintézet (Научно-исследовательский институт нацилального образования) által kiadott udmurt nyelvű tankönyvek példáit és ajánlásait (pl. „Udmurt kyl”, „Dzsecs-a, bur-a, udmurt kyl!” és „Zarnyi bugor”), valamint a külföldi diákok, illetve az orosz ajkúak számára készített könyveket elemzem, ezenkívül szót ejtek a *Daur* és a *Kuara* udmurt nyelvű videócsatornák, valamint az ARTE – Etnokulturális Oktatási és Társadalmi Kezdeményezések Központja (Центр этнокультурного образования и социальных инициатив) termékeinek (animációk, podcastok, prezentációk, online játékok stb.) szerepéről is az udmurt nyelvelsajátításában.

Kutatásomban a következő problémákat kívánom megvizsgálni: a tervezés során a nyelv kommunikációt elősegítő szerepének és funkciójának hangsúlyozása; a többnyelvű és multikulturális kompetencia fejlesztése többnyelvű tanulás révén rugalmas oktatási környezetben; az önbecsülés és az önállóság ösztönzése a nyelvtanulásban; integrált megközelítések kialakítása az iskolai nyelvtanítás és nyelvtanulás terén, a kisebbségi nyelvek „gyakorlati hasznának” felismertetése; a

politikai és a társadalmi szintér változásaiból fakadó lehetséges konfliktusok, összefüggésben az oktatási politika és gyakorlatok változásaival.

A fentebb említett, a nyelv fennmaradásának szempontjából fontos tényezők egyre dominánsabban, ugyanakkor eltérő mértékben jelennek meg az oktatási anyagokban. Sokkal hangsúlyosabbak a fiatalabb korosztálynak szánt tankönyvekben (óvoda, 1–4. osztály), különösen azokban, amelyek az udmurt nyelvet nem ismerők számára készültek.

Irodalom

Hogan-Brun, Gabrielle – Clinton Robinson – Ingo Thonhauser 2013. Acquisition Planning. In Carol A. Chapelle (ed.): *The Encyclopedia of Applied Linguistics*. Blackwell Publishing Ltd.

Горячева, М. А. 2020. Возможности и принципы прогнозирования функционального развития языков в коммуникативной сфере образования. *Проблемы марийской и сравнительной филологии: сб. статей. Мар. гос. ун-т; отв. ред. Р.А. Кудрявцева*. 208–210.

Закон Удмуртской Республики от 21.03.2022 № 8-ПЗ "О внесении изменений в Закон Удмуртской Республики "О государственных языках Удмуртской Республики и иных языках народов Удмуртской Республики" <http://publication.pravo.gov.ru/Document/View/1800202203250013?index=0&rangeSize=1>

Скачкова И. И. 2015. Языковая политика и языковое планирование: определение понятий. *Политическая лингвистика* 1/51:126–131.

Торохова Е. А. 2012. О языковой политике в удмуртской республике. *Вестник удмуртского университета*. Вып. 2: 152–158.

A pénzügyi szűkösséggel kapcsolatos szavak kognitív teljesítményre gyakorolt hatásai

Szécsi Péter

Az anyagi szűkösséggel kapcsolatos ingerek különböző szocioökonómiai háttérű egyének esetében eltérő mentális élményeket eredményezhetnek. Ugyan a tehetősebbek kognitív teljesítményét ez a tényező nem feltétlenül befolyásolja, a szegényebbeknél csökkenhet a teljesítmény. Korábbi kutatások szerint például azok a diákok, akiknek az érettségi vizsgájában pénzügyi szűkösséggel kapcsolatos szavakat tartalmazó kérdéseket tesznek fel, nehezebben jutnak be az egyetemekre, noha képességeik nem különböznek a közép- és magasabb jövedelmű társaikétól (Duquenois 2022). Az ilyen kis különbségeknek hosszú távú hatásai lehetnek, súlyosbítva ezzel a társadalmi-gazdasági egyenlőtlenségeket.

Az eddig a témában végzett vizsgálatok változatos eredményeket produkáltak (Szécsi–Szászi 2022). Kutatásunkkal azt a célt tűztük ki, hogy a társadalom több szocioökonómiai rétegének bevonásával pontosabb becslést adjunk a szűkösséggel kapcsolatos szavak hatásairól, valamint hogy feltárjuk a szűkösség hatásának kontextuális és személyközi szabályozó tényezőit, hogy az érintett társadalmi csoportokat azonosíthassuk.

Korábban végzett szakirodalmi áttekintésünk és metaanalízisünk (Szécsi–Szászi 2022) tanulságai alapján egy exploratív empirikus tanulmányt végeztünk, hogy feltárjuk a hatás kontextuális és interperszonális moderátorait. A leggyakrabban használt kísérleti dizájn módosításával (Mani és mtsai 2013) igyekeztünk a kérdéseinkre választ keresni. A résztvevőknek öt asszociációt kellett írniuk pénzügyi szűkösségre utaló (pénz, bevásárlás, kölcsön, vízzsámla) vagy alvással kapcsolatos szavakra (pihenés, megágyazás, álom, kispárna), majd egy figyelmi feladatot kellett megoldaniuk, ahol egy landolt gyűrűket tartalmazó ábrán kellett megszámolniuk a célingereket. A résztvevők szocioökonómiai státuszáról és demográfiai háttéréről is információkat gyűjtöttünk. Az eredmények alapján nem tudtuk alátmasztani, hogy a szűkösséggel kapcsolatos szavakkal való szembesülés nagyobb hatással van az alacsony jövedelműek kognitív teljesítményére, mint a gazdagabbakéra.

A kutatás eredményei alapján arra a következtetésre jutottunk, hogy ha a hatás valóban létezik, a populációs hatás mérete viszonylag kicsi (kisebb, mint a korábbi kutatások sugallták), és sokkal nagyobb mintaszám szükséges a hatásnak és a lehetséges moderátorainak a felmérésére. Emiatt a következőkben országos kényelmi és reprezentatív mintán tervezzük új kognitív feladatot (*sustained attention to response task*, Robertson és mtsai 1997) használatával megismételni a kísérletet.

Irodalom

- Duquenois, Claire 2022. Fictional Money, Real Costs: Impacts of Financial Salience on Disadvantaged Students. *American Economic Review* 112/3: 798–826. <https://doi.org/10.1257/aer.20201661>
- Mani, Anandi – Mullainathan, Sendhil – Shafir, Eldar – Zhao, Jiaying 2013. Poverty Impedes Cognitive Function. *Science* 341/6149: 976–980. <https://doi.org/10.1126/science.1238041>
- Robertson, Ian. H. – Manly, Tom – Andrade, Jackie – Baddeley, Bart T – Yiend, Jenny 1997. Oops!': performance correlates of everyday attentional failures in traumatic brain injured and normal subjects. *Neuropsychologia*, 35/6: 747–758.
- Szecs, Peter – Szaszi, Barnabas (preprint). Financial-Scarcity-Related Cues' Impact on the Cognitive Performance of the Poor: a Meta-analysis. <https://psyarxiv.com/akfuh>

A JÓ és a ROSSZ nyelvi képének kontrasztív vizsgálata az óvodás és kisiskolás korú gyermekeknek szánt lengyel és magyar népmesékben

Várnai-Cavaleiro Luca

Az előadás az óvodás és kisiskolás korú gyermekek számára válogatott lengyel, illetve magyar népmesékben vizsgálja – kontrasztív módon – a JÓ és a ROSSZ nyelvi képét. A kutatás a posztmodern nyelvészeti paradigmának számító kognitív nyelvészet szemléleti keretét veszi alapul, és a világ nyelvi képét vizsgáló kutatások sorába illeszkedik (vö. Tokarski 1998, Bartmiński 1990, Grzegorzczkova 1990, Bańcerowski 2008, 2012). A magyar nyelvű szakirodalomban a világ nyelvi képének fogalma a Bańcerowski Janusz (2008: 140) által javasolt definíción alapul.

A vizsgálati anyag összeállítása során egyrészt a Lengyelország és Magyarország nemzeti alaptantervében javasolt népmeséket vettem számításba, másrészt óvónők, tanítók és szülők körében készítettem felmérést, illetve megfigyeléseket végeztem. A cél az volt, hogy azon népmesék kánonja kerüljön elemzésre és összevetésre, amelyekkel az adott korosztály a javasolt programterv alapján és a valós gyakorlatban is találkozik elsődleges és másodlagos szocializációja során.

A kutatás arra keres választ, hogy

1. hogyan konceptualizálódik a lengyel és a magyar népmesékben a JÓ és a ROSSZ nyelvi képe?
2. milyen hasonlóságokat és különbségeket mutat a lengyel és a magyar nyelv a vizsgálati anyag tekintetében?

Az előadás első részében lengyel és a magyar népmeséket vizsgálom kognitív nyelvészeti keretben, és arra keresem a választ, hogy milyen szereplőkben, karakterekben, jelenségekben, sztereotípiákban konceptualizálódik a JÓ és a ROSSZ fogalma. Ezt követően kontrasztív megközelítésben ismertetem a lengyel–magyar az anyagban fellelhető konceptuális metaforákat, metonimiákat, frazeológiai kapcsolásokat, illetve a különböző fogalmak konnotációit. Az elemzés során a vizsgált szavak etimológiáját, valamint értelmező szótárak és népmesekatalógusok adatait is figyelembe vettem.

A földrajzi közelségnek, a közös történelmi és kulturális metszéspontoknak, valamint a hasonló vallási nézeteknek köszönhető, hogy számos hasonlóság mutatható ki a lengyel és a magyar népmesékben. Ugyanakkor a mitológiai különbségek, a különböző történelmi hatások és egyéb tényezők magyarázatot adhatnak arra, hogy bizonyos szempontok alapján lényeges különbségek is fellelhetők a vizsgált anyagokban.

A kutatás eredményei a vizsgálat eredeti célkitűzésén túl a glottodidaktika és a fejlesztőpedagógia terén is alkalmazhatók. A Magyarországon élő, lengyel gyökerekkel rendelkező gyermekek és családjaik számára a lengyel nyelv és kultúra megőrzésében és továbbörökítésében meghatározó szerepet játszhat, hogy az érintetteknek rendelkezésükre áll-e olyan fejlesztőpedagógiai eszköztár, amely (mind kulturális, mind nyelvi szempontból) támogatást nyújthat a kétnyelvűségből adódó esetleges nehézségek leküzdésében.

Irodalom

- Bańcerowski Janusz 2008. *A világ nyelvi képe: A világkép mint a valóság metaképe a nyelvben és a nyelvhasználatban*. Tinta könyvkiadó. Budapest.
- Bańcerowski Janusz 2012. A világ nyelvi, tudományos és kultúrtérképe mint a nyelv-tudományos kutatások tárgya. In: Balázs Géza – Veszelszki Ágnes (szerk.): *Nyelv és kultúra – kulturális nyelvészet*. Magyar Szemiotikai Társaság. Budapest. 11–15.
- Bartmiński, Jerzy 1990. Punkt widzenia, perspektywa, językowy obraz świata, [w:] *Językowy obraz świata*, red. Jerzy Bartmiński, Ryszard Tokarski, Lublin, 109–127.
- Grzegorzczkova, Renata 1990. Pojęcie językowego obrazu świata, [w:] *Językowy obraz świata*, red. Jerzy Bartmiński, Lublin. 41–49.
- Tokarski, Ryszard 1998. Językowy obraz świata a niektóre założenia kognitywizmu, [w:] *Etnolingwistyka*. Problemy języka i kultury, Wydawnictwo Uniwersytetu Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie. 7–24.

Cigány tanulók osztálytermi megítélése: A nyelvi szocializáció, a nyelvi másság és a közösségről alkotott sztereotípiák összefüggései

Vincze Dóra

A magyarországi cigány közösség egy (a többségi társadalom által) erősen stigmatizált csoport. Nagy valószínűséggel mindenki találkozott már a közösségre és annak tagjaira vonatkozó negatív attitűdökkel, sztereotípiákkal és tévhitekkel. A cigány közösséget érintő sztereotípiákkal kapcsolatban már az 1960-as évek óta folyamatosan zajlanak kutatások (pl. Márkus 1967, Halász–Sipos 1970).

Ezzel a jelenséggel egy korábbi (pilot) kutatásomban foglalkoztam először: online kérdőíves módszerrel kívántam felmérni, hogy hogyan vélekedtek az adatközlők a cigány közösségről gyermekként (saját megélt élményeik alapján), illetve felnőttkorukra mennyire változtak meg ezek a vélekedések.

Jelen kutatásomban ezt a vizsgálatot szeretném folytatni és bővíteni. Célom olyan további tényezők beemelése, amelyekre a korábbiakban nem tértem ki: ilyen a többségi társadalomra jellemzőtől eltérő (de csak lokális kontextusban értelmezett) nyelvi szocializáció és a nyelvi másság kérdésköre (Réger 1990). Több negatív vélekedés származhat abból, hogy a többségitől eltérő nyelvi szocializációs környezetből érkezett gyerekeket is a többségi társadalom számára kidolgozott oktatási gyakorlatoknak megfelelően képezik és értékelik, figyelmen kívül hagyva a nyelvi másságot és az eltérő szocializáció hosszútávú következményeit.

A kutatásom módszertanát tekintve kérdőíves vizsgálat, amelynek során a pilot kutatás kérdőívének kibővített változatát használtam fel. Az online kérdőíves forma – az előzetes tapasztalataim alapján – megfelelőnek tűnik, hiszen számos adatközlő elérhető ezzel a módszerrel. Hátránya viszont, hogy ebben az esetben nincs mód a mélyebb összefüggések feltárását szolgáló beszélgetésre az adatközlőkkel.

A kutatásom kérdései a következők voltak:

- Milyen negatív sztereotípiák jelennek meg az adatközlőknél a cigány tanulókkal, illetve közösséggel kapcsolatban?
- Milyen tényezőktől függ egy cigánynak tartott személyek megítélése (pl. presztízs, kereset, legmagasabb iskolai végzettség, viselkedés, nyelvi jegyek)?
- Milyen nyelvi-nyelvészeti vonatkozású sztereotípiák jelennek meg az adatközlők válaszaiban (pl. a nyelvi másság kérdéséhez kapcsolódva)?
- A megkérdezettek szerint milyen megoldások lehetnek alkalmasak arra, hogy csökkentjük a negatív sztereotípiákat és növeljük a tanulók esélyeit?

Előadásomban ezen kérdések mentén ismertetem a vizsgálat eredményeit és a további lehetséges kutatási irányokat.

A kutatás gyakorlati jelentőségét elsősorban az adja, hogy az adatközlők vélekedéseinek feltárásával és leírásával, illetve a nyelvi és szocializációs különbségekről szóló megalapozott információk átadásával feltehetően mérsékelhetők az általános előítéletek, és csökkenthetők a csoportok között húzóódó társadalmi szakadék is.

Az eltérő nyelvi szocializáció koncepcióját Réger Zita munkásságára alapozva vizsgálom, akinek nemcsak az *Utak a nyelvhez* című műve ad kiváló alapot a sajátos nyelvi szocializáció megismeréséhez, hanem a *Cigány gyermekvilág* is (például a közösségre jellemző sajátos beszédműfajok meghatározásával). Emellett felhasználtam olyan kutatásokat is, melyek nyelvészeti kiindulópontból igyekeznek vizsgálni a cigány gyermekek oktatásával kapcsolatos kérdéskört (pl. Bartha 2015).

Irodalom

- Bartha Csilla 2015. Nyelvi hátrány, avagy a cigány gyermekek oktatásának elmulasztott lehetőségei. In: Antalné Szabó Ágnes – Major Éva (szerk.): *Szakpedagógiai körkép I. Anyanyelv- és irodalompedagógiai tanulmányok*. ELTE BTK. Budapest.
- Halász László – Sipos János 1970. Cigányok. Faji előítéletek változása általános iskolai tanulók színházi élményében. *Világosság* 1: 59.
- Márkus Mária 1967. Büszkeség és előítélet. *Valóság* 10: 63–65
- Réger Zita 2002. *Cigány gyermekvilág. Olvasókönyv a cigány gyermekfoklóról*. L'Harmattan Kiadó: Budapest.
- Réger Zita 1990. *Utak a nyelvhez*. Akadémia Kiadó. Budapest.

Igék szemantikai szelekciójának és tematikusszerep-kiosztásának korpuszalapú vizsgálata gépi tanulás segítségével

Virág Nándor

Kutatásom témája, hogy az igék szemantikai szelekciója és tematikusszerep-kiosztása vizsgálható-e számítógépes, automatikus módszerekkel, illetve nem felügyelt gépi tanulással kialakíthatóak-e ezekre a tulajdonságokra vonatkozó, értelmezhető csoportok.

A predikátum különböző mértékben befolyásolhatja a mellette megjelenő elemek gyakoriságát (Resnik 1996). A kutatás során az ige mellett alanyként álló elemekre vonatkozó szemantikai szelekciót, illetve az alanyok számára kiosztott tematikus szerepeket vizsgáltam, melyeket Komlósy (2015) a vonzatok grammatikai tulajdonságait nagyban befolyásoló, egymáshoz hasonló módon viselkedő fogalmi szerepekként mutatott be. Az alanyok tematikus szerepei közül az ágenssel foglalkoztam, amely olyan entitást jelöl, amely akaratlagosan vesz részt egy adott eseményben, az esemény vagy állapotváltozás okozója, képes mozogni és ítéletet hozni, illetve az ige által megnevezett eseménytől függetlenül is létezik (Dowty 1991). Jelen kutatásban a predikátumok szelekciós jellemzőire koncentráltam a környezetükben megjelenő alanyok tulajdonságai alapján.

Két hipotézist állítottam fel az igék szemantikai szelekciójának és tematikusszerep-kiosztásának számítógépes nyelvészeti vizsgálatával kapcsolatban:

1. Az igék alannyal szemben támasztott szemantikai szelekciója összefüggést mutat a korpuszadatok kvantitatív módszerekkel feltárt jellemzőivel.
2. A vizsgált igék alanyválasztás szerinti klaszterezésének segítségével megismerhetjük
 - a. az igék jellemző szemantikai szelekciós tulajdonságait,
 - b. az igék jellemző tematikusszerep-kiosztását, illetve
 - c. ezen két jellemző között felfedezhetünk valamiféle összefüggést.

A kutatásomat korpuszadatokra alapoztam, melyek a Magyar Nemzeti Szövegtárból (Oravecz–Váradi–Sass 2014) származnak. A kutatás során 100 gyakran előforduló ige és 54 jellemző alanyesetű főnév vizsgálatát végeztem el. A szólista kialakításában a Szeged Korpusz (Vincze et al. 2010) adatait használtam, az egyes szavak kiválasztásának feltétele a 30 fölötti előfordulás volt. A korpuszomban 72.414 olyan tagmondat szerepelt, amelyben valamelyik vizsgált ige alanyként valamelyik vizsgált főnév állt. Az adatok alapján az egyes igéket az alanyok szemantikai jellemzőit figyelembe véve ötdimenziós vektorokkal reprezentáltam (Szécsényi 2019). A reprezentációkat nem felügyelt klaszterezéssel csoportosítottam, melynek során az anyanyelvi intuíciónak megfelelő csoportok jöttek létre.

A kutatás eredményeit felhasználhatjuk az igék és főnevek automatikus jellemzésére. Ezenkívül a módszerek jól alkalmazhatónak látszanak többnyelvű korpuszok esetében is, ahol az egymásnak megfeleltethető igék szemantikai szelekciós és tematikus szerep-kiosztásbeli tulajdonságainak különbségeit lehetne feltárni, ezzel elősegítve akár a gépi fordítási folyamatokat is.

Irodalom

- Dowty, David 1991. Thematic Proto-Roles and Argument Selection. *Language* 67/3: 547. doi:10.2307/415037.
- Komlósy András 2015. Régensek és vonzatok. In Kiefer Ferenc (szerk.): *Strukturális magyar nyelvtan 1. Mondattan*. Akadémiai. Budapest. 274–486.
- Oravecz, Csaba – Váradi, Tamás – Sass, Bálint 2014. The Hungarian Gigaword Corpus. In: Calzolari, Nicoletta – Choukri, Khalid – Declerck, Thierry – Loftsson, Hrafn – Maegaard, Bente – Mariani, Joseph – Moreno, Asuncion – Odijk, Jan – Piperidis, Stelios (eds.): *Proceedings of the Ninth International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'14)*. European Language Resources Association (ELRA). Reykjavik. 1719–1723.
- Resnik, Philip 1996. Selectional constraints: an information-theoretic model and its computational realization. *Cognition* 61/1–2: 127–159. doi:10.1016/S0010-0277(96)00722-6.
- Szécsényi Tibor 2019. Argumentumszerkezet-variánsok korpusz alapú meghatározása. In Berend Gábor – Gosztolya Gábor – Vincze Veronika (szerk.): *XV. Magyar Számítógépes Nyelvészeti Konferencia*. Szegedi Tudományegyetem, Informatikai Intézet. Szeged. 315–329.
- Vincze, Veronika – Szauter, Dóra – Almási, Attila – Móra, György – Alexin, Zoltán – Csirik, János 2010. Hungarian Dependency Treebank. *Proceedings of the Seventh International Conference on Language Resources and Evaluation (LREC'10)*. European Language Resources Association (ELRA). Valletta.